

Pirjo Kivioja ja Jussi Kujala

**PERHETYÖN VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI RAUDAS-
MÄEN SOSIAALIPALVELUT OY:SSÄ**

**Opinnäytetyö
CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Maaliskuu 2014**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika Maaliskuu 2014	Tekijä/tekijät Pirjo Kivioja ja Jussi Kujala
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi Perhetyön vaikuttavuuden arviointi Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:ssä		
Työn ohjaaja Harriet Tervonen		Sivumäärä 58+1
Työelämäohjaaja Sanna Mäenpää		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli arvioida millaista vaikuttavuutta Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n perhetyöyksikkö Vanamon perhetyöllä on ollut perheiden ja lasten hyvinvointiin. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää kehittämis ehdotuksia tutkimustulosten perusteella yrityksen työmuotoihin.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineisto on kerätty teemahaastatteluina. Tutkimuksen lähtökohtana oli asiakkaiden mielipiteiden kuuleminen perhetyöstä ja sen menetelmistä. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään vaikuttavuuden moniulotteista käsitettä ja vaikuttavuuden arviointia.</p> <p>Teemahaastatteluun osallistui viisi perhettä syksyllä 2012. Tutkimustuloksista ilmeni, että suurin osa perheistä totesi perhetyön tuoneen positiivisia muutoksia heidän hyvinvointiin ja elämäänsä. Joissakin haastateltavissa perheissä ei koettu vaikutuksia juurikaan olleen. Tulokset jaettiin neljään ryhmään, jotka olivat perhetyön vaikutukset perheen elämään, asiakkaiden positiivisena kokemat työmuodot, palaute työskentelystä ja esteitä muutokselle.</p> <p>Tuloksista löydettiin syitä sille miksi muutosprosessi perheessä käynnistyi tai ei käynnistynyt. Perhetyössä dialoginen vuorovaikutus ja asiakkaan osallisuus ovat avainasemassa vaikuttavan työn kannalta. Tutkimuksessa todettiin muutoksen perheessä tapahtuvan systemisen teorian mukaisesti ja sen vaikuttavan perhetyön toimintamalleihin. Tutkimustulokset olivat samansuuntaisia aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna.</p>		

Asiasanat

Systemisyys, vaikuttavuus, vaikuttavuuden arviointi

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Ylivieska Unit	Date March 2014	Author/s Pirjo Kivioja and Jussi Kujala
Degree programme Degree programme of social services		
Name of thesis Evaluation of the effectiveness of family welfare work in Raudasmäen Sosiaalipalvelut Ltd		
Instructor Harriet Tervonen	Pages 58+1	
Supervisor Sanna Mäenpää		
<p>The purpose of this thesis was to assess the effectiveness of the family welfare work of Raudasmäen Sosiaalipalvelut Ltd family work unit Vanamo on family and child welfare. The aim of this research was to find suggestions to improve the company's working methods.</p> <p>This research was qualitative and the data was collected by using a theme interview. The research was based on hearing the clients' views of family welfare work and its methods. The theoretical part of this thesis discusses the multi-dimensional concept of effectiveness as well as its assessment.</p> <p>Altogether five families participated in the interviews in the fall of 2012. The results showed that the majority of families said family welfare work had brought positive changes to their lives and well-being. Some of the families felt there had been little affect. The results were divided into four groups, which were the effects on family life, working methods that were considered positive, feedback and factors preventing change.</p> <p>The study revealed reasons for why the process of change in the family started or did not start. Dialogic interaction and client involvement are in the key role in effective family work. In the study it was found out that the change in the family follows the systemic theory and that this influences the family practices. The results were similar to the ones received in previous studies.</p>		
Key words Systemic approach, effectiveness, impact assessment		

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMENA TEHTÄVÄ PERHETYÖ	3
2.1. Muutos ja systeemisyys perhetyössä	4
2.2 Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy	5
2.2.1 Perhe- ja asiantuntijapalveluyksikkö Vanamo	6
2.2.2 Perhearviointi	6
2.2.3 Perhekuntoutus	7
3 VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI	11
3.1. Vaikuttavuus	13
3.2 Lastensuojelun vaikuttavuuden arviointi organisaatiossa	16
3.3 Arvioinnissa tarvittava tieto	17
3.4 Vaikuttavuuden keskeiset tekijät	17
4 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS	20
4.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimusongelmat	20
4.2 Tutkimusmenetelmät	21
4.3 Tutkimuksen toteutus	22
4.4 Aineiston analyysi	27
4.5 Tutkimuksen luotettavuus	28
4.6 Aikaisemmat tutkimukset	30
5 TUTKIMUSTULOKSET	34
5.1. Perhetyön vaikutukset perheen elämään	36
5.2 Asiakkaiden positiivisena kokemat työmuodot	42
5.3 Palautetta työstä	44
5.4 Esteitä muutosten toteutumiselle	46
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
7 POHDINTA	51
LÄHTEET	57
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Vaikuttavuuden arvioinnista on tullut viime aikoina sosiaalialalla eräänlainen trendi. Vaikuttavuuden arviointi on ollut paljon esillä alan keskusteluissa, kun on ihmetelty alan budjettien kasvua. Jos unohdetaan taloudellinen puoli, siitä huolimatta on aiheellista kysyä, tehdäänkö sosiaalialan asiakastyössä oikeita asioita? Onko työllä oikeasti merkitystä? Näitä kysymyksiä tehdessä vastausta tulee hakea palveluiden käyttäjiltä.

Tämän tutkimuksen aiheena on lastensuojelun perhetyön vaikuttavuuden arviointi. Tutkimuksen toimeksiantajana on Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy. Tutkimuksen toinen tekijä työskentelee yrityksen perhetyöyksikön Vanamon vastaavana ohjaajana. Hänen opiskellessa työn ohessa, oli luonnollista etsiä opinnäytetyön aihe oman työn piiristä. Keskustelut Vanamon työntekijöiden ja yrityksen johdon kanssa johtivat siihen, että opinnäytetyön aiheeksi valittiin perhetyön vaikuttavuuden arvioiminen. Opiskelukaveri kiinnostui aiheesta ja päätimme tehdä yhdessä opinnäytetyön. Opinnäytetyön tekeminen parityönä toimi tässä tapauksessa hyvin. Toinen tutkija työskentelee itse yksikössä, jonka vaikuttavuutta on tarkoitus arvioida. Vastapainoksi toinen tutkija tulee täysin ulkopuolelta arvioimaan työn vaikuttavuutta.

Tutkimuksen tavoitteena on arvioida perhetyöyksikkö Vanamon tekemän perhetyön vaikuttavuutta. Tutkimuksessa halutaan arvioida perhetyön vaikuttavuutta asiakkaiden näkökulmasta ja sitä, miten perhetyö on vaikuttanut heidän elämäänsä ja hyvinvointiin. Toinen tavoite tutkimuksessa on saada esiin asiakkaiden mielipiteitä Vanamon perhetyöstä ja sen menetelmistä. Kolmantena tavoitteena on saada ideoita tutkimuksen pohjalta Vanamon perhetyön kehittämiseksi. Tutkimusta suunniteltaessa pohdimme myös sosiaalityöntekijöiden näkemysten keräämistä työn vaikuttavuudesta sekä työntekijöiden haastattelemista. Päätimme kuitenkin rajata aineiston keruun vain asiakkaiden haastatteluihin.

Asiakkaan näkökulman painottaminen korostui myös aiheen teoriaan tutustumisen kautta. Tohtori Sirkka Rousu korostaa väitöskirjatutkimuksessaan asiakkaan mielipiteen merkitystä lastensuojelun vaikuttavuutta arvioitaessa. Hänen tutkimuksensa käsittelee organisaation

tuloksellisuuden arviointia lastensuojelupalveluissa. Rousun ohella toinen merkittävä vaikuttavuuden arvioinnin tietolähteemme tutkimuksessamme on sosiaalialan arviointikäytäntöjä kehittäneen Petteri Paasion julkaisu Suomen arviointiyhdistyksen arvioinnin teemanumerossa. Hän esittää artikkelissaan vaikuttavuuden arvioinnin mallin, jota käytimme pohjana tehdessämme tutkimuksen tuloksista lopullisia johtopäätöksiä.

Työssämme esittelemme yleisesti lastensuojelun perhetyön menetelmiä sekä Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n perhetyöyksikön palvelutarjontaa ja työmuotoja. Lastensuojelun perhetyö on monisäikeistä työskentelyä. Perheessä jokainen vaikuttaa toiseen ja kaikki vaikuttaa kaikkeen. Työskentely perustuu systeemisen teorian periaatteisiin.

Tutkimuksemme teoriaosiossa keskitymme käsittelemään vaikuttavuutta ja vaikuttavuuden arviointia lastensuojelutyössä. Vaikuttavuus koostuu kahdesta elementistä; asiakassysteemin muutoksesta sekä toiminnasta, jolla asiakkaan hyvinvointia pyritään parantamaan. Vaikuttavuuden arvioinnissa tutkitaan näiden molempien elementtien keskinäistä suhdetta, tässä tutkimuksessamme siis perhetyön asiakasprosessia ja työn tuloksia. Vaikuttavuus on laajempi käsite kuin pelkkä vaikutus. Vaikutuksen voidaan ajatella olevan työn tulos, mutta vaikuttavuuteen sisältyy vaikutuksen lisäksi myös työmenetelmä, muutosmekanismi ja ympäristö jossa perhe elää. Teoriaosuuden jälkeen käymme läpi tutkimusmenetelmiä.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus. Aineiston keruussa käytimme menetelmänä teemahaastattelua. Selostamme tutkimuksen toteuttamisen vaiheet neljännessä kappaleessa. Tämän tuotoksen loppuosassa esitämme tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset. Pohdinnassa käymme läpi tutkimuksen tekemistä ja tulosten soveltamista Raudasmäen Sosiaalipalveluiden työhön. Näitä samoja pohdintoja käydään myös muissa lastensuojelun organisaatioissa.

2 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMENA TEHTÄVÄ PERHETYÖ

Perhetyöllä voidaan tarkoittaa joko yleensä perheiden kanssa tehtävää työtä tai perheiden kanssa tehtävää työtä erityisesti näiden kotona. Sillä voidaan tarkoittaa lastensuojelullisia, perheterapeuttisia tai preventiivisiä eli ennaltaehkäiseviä palveluja. Perhetyö on määritelty lastensuojelulaissa yhdeksi avohuollon tukitoimeksi. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 12.) Lastensuojelun perhetyöllä tarkoitetaan lastensuojelun kontekstissa tapahtuvaa lapsilähtöistä, perhettä tukevaa ja perhekokonaisuuden toimivuutta vahvistavaa työtä. Perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista, psykososiaalista, toiminnallista ja monimuotoista työtä. Lastensuojelun perhetyö kohdistuu sekä perheen jäseniin yksilöinä että perhekokonaisuuteen. Sitä tehdään perheen kotona lapsen arki- ja kasvuympäristössä tai tähän tarkoitukseen varatuissa tiloissa jaksoittain toteutettuna. (Heino 2008, 62.)

Lastensuojelun perhetyötä edeltää lähete tai ammatillinen arvio perhetyön tarpeesta ja työn etenemistä arvioidaan säännöllisesti ja sovitusti asiakkaan kanssa, lapsen asiasta vastaavan sosiaalityöntekijän (kirjallinen suunnitelma) ja tilaajan (lähetteen tekijän) kanssa. Perhetyöhön kytketään tarvittaessa muita palveluja niin että siitä muodostuu tarvetta vastaava palvelukokonaisuus. Perhetyön jälkeen sovitaan lapsen ja perheenjäsenten tarvitsemista palveluista, tuesta sekä mahdollisesta jälkihuollosta ja –hoidosta. (Heino 2008, 62.)

Perhetyö voi kohdistua äkilliseen elämänkriisiin tai muuhun kriisitilanteeseen, jossa tuetaan lyhytaikaisesti ja intensiivisesti selviytymistä. Mutta se voi yhtä lailla kohdistua pitkään jatkuneeseen, pitkittyneeseen kriisiin, jossa kuitenkin on perheen kuntoutumisen tavoite. Joskus voi olla kysymys jopa siitä, että huostaanoton välttämiseksi perhetyöstä muodostuu lapsen koko lapsuuden mittainen, jatkuva ja välttämätön arjessa selviytymistä tukeva palvelu ja tukirakenne. Jotkut puhuvat kannattelusta. Joskus on kysymys myös huostaanottotarpeen selvittämisestä. Perhetyöllä voidaan pyrkiä joko välttämään lapsen huostaanotto taikka lakkauttamaan se ja sijoittamaan lapsi takaisin kotiin. Intensiiviperhetyö viittaa vahvaan psykososiaaliseen tukeen koko perheelle, tutkimukseen, hoitoon ja kuntou-

tukseen. Intensiiviseen perhetyöhön voi sisältyä intervallihoitajaksoja perhekuntoutusyksikössä. (Heino 2008, 44–48.)

Valtakunnallisesti lastensuojelun kentällä perhetyön, intensiiviperhetyön ja perhekuntoutuksen muodot ja työmenetelmät ovat monet. Lastensuojelun perhetyö on viime vuosina kehittynyt ammattina ja toimintamuotona, ja se on asemoitunut paikallisesti ja seudullisesti eri tavoin palvelujärjestelmään. Viime vuosien aikana yksityisiä palveluntarjoajia ja – tuottajia on tullut runsaasti lisää lastensuojelun avohuollon kentälle. (Heino, 2008,3.)

Lastensuojelun perhetyöhön ja perhekuntoutukseen sisältyy erilaisia tehtäviä. Ne sisältävät 1) tutkimusta ja arviointia, 2) tukea ja ohjausta sekä 3) hoitoa ja kuntoutusta. Perhetyöltä voidaan odottaa asiakkuuden alkuvaiheessa tilanteen tarkempaa selvittämistä ja palvelun tarpeen arviointia. Usein vasta perhetyön aikana tulee tilaa sille, että kukin perheenjäsen voi luottavaisin mielin ilmaista itseään ja erityisiä tarpeitaan. (Heino, 2008, 62.) Perhetyöhön kuuluu myös alituinen pohdinta siitä, miten määritellään esimerkiksi riittävä vanhemmuus, kuka sen määrittelee ja kenellä siihen on oikeus (Laakso 2012, 37–38 teoksessa Forsberg & Autonen-Vaaranieniemi).

2.1. Muutos ja systeemisyyt perhetyössä

Perhetyön tavoitteena on aina jonkinlainen muutos perheen tai sen jäsenten vuorovaikutus- tai toimintatavoissa, suhteissa, ajatus- ja uskomusjärjestelmissä tai identiteetissä. Muutosta pyritään mahdollistamaan dialogisessa yhteistyösuhteessa perheen ja perhetyöntekijän välillä. Kun perhetyöllä tavoitellaan muutosta perheen toimintaan, lasten asemaan, kasvattamiseen ja huolenpitoon, vanhemmuuteen, tai kun kysymys on kriisistä, puhutaan muutokseen tähtäävästä perhetyöstä tai kuntouttavasta perhetyöstä. Muutosprosessiin vaikuttavat perheen elämäntilanne haasteineen, perhetyön konteksti, kuten toimintaympäristö, valta ja vuorovaikutus. Muutosprosessi on sekä yksilöllinen että perheyhteisöllinen. Perhetyössä

kohtaavat sekä perheen että sen jäsenten muutosprosessit ja perhetyön prosessi. (Rönkkö & Rytönen, 2010, 72.)

William Bridgesin (1996, 90) mukaan muuttumisprosessi alkaa, kun jokin loppuu tai päättyy, lopetetaan tai päätetään. Perheessä muutoksen voi käynnistää kuka tahansa. Myös perhetyöntekijöiden saapuminen perheeseen ja työn aloittaminen on jo muutoksen alku, jonka jälkeen tilanne ei ole enää ennallaan. Muutoksen keskellä elämistä voidaan nimittää välitilaksi tai neutraaliksi vyöhykkeeksi. Siinä yksilö tai perhe ei oikein ole vielä löytänyt suuntaansa muutoksessa. Kun perhe alkaa muuttaa toimintatapojaan tai vuorovaikutusmalliaan, kaaosmaisuuksia lisääntyy. Muutostyö perhetyössä tapahtuu paljolti perheen omana työnä. Perhetyöntekijä on kumppani tällä muutoksen matkalla. (Rönkkö & Rytönen, 2010, 75–81.)

Systeeminen näkemys perhetyössä tarkoittaa sitä, että perhe katsotaan vuorovaikutusjärjestelmäksi, jossa kukin perheenjäsen vaikuttaa käyttäytymisellään ja ilmaisuillaan toisiin perheenjäseniin ja on samalla itse toisten vaikutusten kohde. Perheenjäsenten suhteiden pohjalta syntyvät erilaiset vaihtelevat tavat toimia tietyissä tilanteissa tietyllä tavalla. Vuorovaikutus ja toiminta ovat aina tilannesidonnaisia. Systeemisen näkemyksen mukaisesti perhetyössä etsitään ongelmia poistavia toimintatapoja tutkimalla henkilöiden välisiä suhteita ja vuorovaikutusta. Systeemisen näkemyksen mukaan jo itse asian tutkiminen nähdään vaikuttamisena. Tavoitteena on saada perhe itse yhteistyössä työntekijöiden kanssa arvioimaan ja muuttamaan toimintaansa. Työskentelyn lähtökohtana on, että kun vaikutetaan yhteen perhesysteemin vuorovaikutusjärjestelmän osaan eli yhteen ihmiseen ja hänen tapansa olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa, voidaan saada aikaan muutoksia myös systeemin muissa osissa eli toisissa perheenjäsenissä. (Rönkkö & Rytönen, 2010, 92.)

2.2 Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy

Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy on vuonna 2000 perustettu lastensuojelun palveluita tuottava yritys, jonka omistaa Raudaskylän Kristillisen Kansanopiston kannatusyhdistys. Yri-

tyksessä työskentelee noin 25 henkilöä. Palveluita tuotetaan lapsille, nuorille ja perheille. Yrityksen toimitilat sijaitsevat Ylivieskan Raudaskylällä. Raudasmäen Sosiaalipalvelut ylläpitää kahta lastensuojeluyksikköä, Villamiinaa ja Viljamia, sekä perhe- ja asiantuntijayksikkö Vanamo. Molemmat lastensuojeluyksiköt ovat 0-17 -vuotiaille lapsille ja nuorille tarkoitettuja 7-paikkaisia sijaishuollon yksiköitä. Villamiinassa ja Viljamissa asuu kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena tai huostaan otettuna sijoitettuja lapsia. Vanamo vastaa lastensuojelun perhetyöstä. Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy (myöhemmin RSP) tuottaa palveluita kunnille ostopalvelusopimuksina. Asiakaskunnat sijaitsevat noin 100 km säteellä Raudaskylältä.

2.2.1 Perhe- ja asiantuntijapalveluyksikkö Vanamo

Vanamo on Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n perhe- ja asiantuntijapalveluyksikkö. Nimi Vanamo otettiin käyttöön vuonna 2011. Yksikön toimintaan kuuluvat lastensuojelun perhetyön eri muodot; perhekuntoutus, perhearviointi sekä ensi- ja turvakotitoiminta. Perhekuntoutusta voidaan toteuttaa Vanamon perheasunnoissa tai perheen kotona. Vanamon palveluihin kuuluvat myös nuorten tukipalvelut; jälkihuolto, nuorten tukiasuminen ja tukihenkilötoiminta. Vanamon toimitilat sijaitsevat Ylivieskassa Isokoskella, lastensuojeluyksikkö Villamiinan yhteydessä. Matkaa Ylivieskan keskustaan on n. 18 km. Käytössä ovat perhekuntoutukseen ja nuorten tukiasumiseen tarkoitettut asunnot sekä neuvottelu- ja terapiatilat.

2.2.2 Perhearviointi

Perhearviointi perustuu perheen kanssa käytyyn perhearviointihaastatteluun ja toiminnallisten perhetehtävien havainnointiin. Perhearviointimenetelmä on Iso-Britaniassa Arnon Bentovimin ja Liza Bingley Millerin johdolla kehitetty menetelmä. (Bentovim & Bingley Miller, 2001.) Suomessa sen käyttämiseen koulutuksia antaa Suomen mielenterveysseuran koulutuskeskus. Vanamon työntekijät ovat käyneet tämän koulutuksen ja kehittäneet siitä oman tuotekokonaisuuden. Perhearviointimallissa keskitytään perheen vahvuuksien, voimavarojen ja vaikeuksien arvioimiseen sekä lapsen kehityksen mukaisen hoidon ja kasvatuksen toteutumisen arvioimiseen yhdessä perheen kanssa. Työpari tapaa perhettä perheen

kotona 15 kertaa. Arviointiprosessin kesto on 3-4 kuukautta. Palvelun tilaaja ja perhe saavat arviointijakson jälkeen selvityksen perheen tilanteesta ja selviytymiskyvystä sekä ammatillisen arvion tukitoimien tarpeesta. Vanamon palveluna perhearviointi voidaan toteuttaa joko perheen kotona tehtävillä kotikäynneillä tai myös RSP:n perheasunnossa perhekuntoutusjakson yhteydessä.

Perhearvioinnin haastattelukerroilla keskitytään eri teemoihin, jotka perustuvat arvioinnin pohjana olevaan perheen toimintamalliin. Haastatteluteemat ovat puolistrukturoituja eli työntekijöillä on valmiit aiheet ja kysymykset, joita he käyttävät soveltaen perheen tilanteeseen sopivasti. Tutustumisen jälkeen kartoitetaan perheen kanssa yhdessä ajankohtaiset tunnistetut ongelmat, huolenaiheet ja vaikeudet perheessä. Seuraavia teemoja ovat perheen arjen hallinta, vanhemmuus, kommunikaatio, tunne-elämä, perheenjäsenten väliset suhteet sekä perhetaustaan tutustuminen. (Rinne, 2006, s. 46–52.)

Perhearviointihaastatteluprosessin päätteeksi työntekijät kirjoittavat tapaamisissa käsitellyistä asioista yhteenvedon. Lausunto on eräänlainen perheprofiili, jonka pohjalta voidaan esittää perheen tarpeisiin sopivaa tukimuotoa. Perhearviointi antaa tilaajalle, joka yleensä on lastensuojelun sosiaalityöntekijä, syvempää tietoa lapsen tarpeista, perheen vahvuuksista ja vaikeuksista. Perhearviointihaastattelut ovat ennen kaikkea perhettä tukevia perheterapeuttisia tapaamisia. Näin jo perhearviointi itsessään on tärkeä lastensuojelun tukitoimi perheelle.

2.2.3 Perhekuntoutus

Perhekuntoutus on monimuotoista toimintaa, jonka tarkoituksena on vanhemmuuden tukeminen ja lasten turvallisten kasvuolosuhteiden turvaaminen sekä perheen omien voimavarojen löytäminen. Perhekuntoutusta voidaan toteuttaa perheen kotiin tehtävänä työnä tai Vanamon perheasunnossa toteutettavana tukimuotona.

Tavoitteet määritellään yhdessä asiakasperheen, kunnan sosiaalityöntekijöiden ja Vanamon edustajien kanssa. Tavoitteet kirjataan asiakassuunnitelmaan. Tavoitteiden toteutumista seurataan palavereissa eri työntekijätahojen ja asiakkaiden kesken. Jakson loppuessa teh-

dään yhdessä perheen kanssa jatkosuunnitelma siitä, millaisella tuella perhe pärjää jatkossa kotona.

Hyvin tärkeä perhekuntoutuksen toimintatapa on dialogi, joka syntyy asiakkaan ja työntekijän välillä; puhutaan ihminen ihmiselle samalla tasolla arkielämän käytännön tilanteissa. Dialogi kasvattaa molemminpuolista luottamusta ja turvallisuutta.

Lastensuojelun perhekuntoutuksessa on lapsen etu aina ensisijaisena lähtökohtana ja tavoitteena. Lapsi pyritään tekemään näkyväksi kaikessa perheen kanssa tehtävässä työskentelyssä. Työntekijä ohjaa tilanteen mukaan vanhempia havaitsemaan, millaista huolenpitoa lapsi tai nuori tarvitsee, minkä seikkojen ainakin pitää toteutua että lapsella olisi edellytykset terveeseen ja tasapainoiseen kehitykseen.

Perhekuntoutusta toteutetaan monin eri menetelmin, jotka jaotellaan Raudasmäen Sosiaalipalveluiden laatukäsikirjan (2012) mukaan seuraavien viiden pääotsakkeen alle:

1. Käytännön ohjaus ja tuki vanhemmalle. Vanhempia tuetaan lapsen lapsen/nuoren perushoidossa, rajojen asettamisessa ja lapsen/nuoren iän mukaisiin tarpeisiin vastaamisessa. Vanhempia ohjataan kodista huolehtimisessa, talouden suunnittelemisessa ja kodin jokapäiväisissä arkitoiminnoissa. Akuutin tilanteen jälkeen ohjataan vanhempia opiskeluun tai työelämään ja omaan harrastustoimintaan sekä tuetaan nuoria vanhempia itsenäiseen elämään ja omatoimisuuteen. Vanhempien psyykkisen toimintakyvyn tukeminen tarkoittaa käytännössä rohkaisua, vanhemman itsetunnon kohentamista, onnistumisen kokemusten lisäämistä, myönteinen palautteen antamista.

2. Käytännön ohjaus ja tuki lapselle/nuorelle. Pyritään takaamaan lapsen kehittymisedellytykset ja turvallinen aikuissuhde, turvataan lapsen kuulluksi tuleminen ja päivittäisiin tarpeisiin vastaaminen. Tuetaan lapsen koulunkäyntiä ja korostetaan koulunkäynnin merkitystä. Ohjataan lasta arkielämän taidoissa, itsestä huolehtimisessa, itsenäistymiskasvatuksessa, opetetaan sosiaalisia taitoja ja harrastustoiminnassa.

3. Vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen tukeminen. Tuetaan vuorovaikutustaitoja eri menetelmin, annetaan keskustelutukea vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen sekä vanhempien parisuhteeseen. Havainnoidaan lapsen ja vanhempien yhteisiä hetkiä ja annetaan

palautetta vanhemmille keskusteluille, onnistumisten esille nostaminen on tärkeää. Pyritään lapsen näkyväksi tekemiseen ja näkyvänä pitämiseen perheessä.

4. *Verkostotyöskentely.* Aktivoidaan ja sitoutetaan läheisverkostoa lapsen ja vanhemmuuden tueksi. Tarvittaessa kootaan moniammatillinen viranomaisverkosto ja suunnitellaan tukea perheen kanssa.

5. *Yhteisöllisyys ja toiminnallisuus.* Käytetään luovaa toimintaa kuten askartelua, käsitöitä, musiikkia ja kuvien tekemistä. Suunnitellaan ja vietetään juhlia ja teemapäiviä, perheen yhteisiä merkkipäiviä. Perhekuntoutuksessa käytetään myös toiminnallisia ryhmiä, ruoanlaittoa, liikuntaa, perheleirejä ja retkeilyä työmenetelminä.

Kotiin tehtävä perhekuntoutus sisältää sovitun määrän RSP:n työparin ja perheen tapaamisia perheen kotona. Kuntoutuksen aikana hyödynnetään perheen tarpeisiin sopivia menetelmiä. Kotona toteutettava perhekuntoutus tukee perheen arjen- ja elämänhallintaa, vanhemmuutta ja työkykyisyyttä sekä lasten tasapainoista kehitystä.

Perhekuntoutus voidaan toteuttaa RSP:n perheasunnossa. Ammatillinen tuki ja ohjaus ovat lähellä perhettä ympäri vuorokauden. Kuntoutusjakson aikana perheen arjen hallintaa ja vuorovaikutusta tuetaan päivittäin. Perheasunnossa toteutettava kuntoutusjakso soveltuu tilanteisiin, jossa perheen arjenhallinta vaatii tiivistä tukea tai jos irtaantuminen asumisympäristöstä tukee kuntoutuksen tavoitteita selkeästi. Perhekuntoutusjakso voi kestää 1kk-12kk riippuen perhekuntoutuksen muodosta ja perheen tilanteesta.

Yleensä perhekuntoutuksen asiakasperheessä on pitkittynyt kriisi tai muutoin pitkään jatkuneet vaikeudet arkielämässä ja perheen omat voimavarat eivät riitä tilanteesta selviytymiseen. Usein halutaan myös selvittää perheen tilannetta lapsen turvallisen kehityksen varmistamiseksi tai perheessä voi olla huostaanoton uhka. Tärkeimmät syyt perhekuntoutussijoitukseen ovat vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ja vanhempien kyvyttömyys selviytyä perheen arjessa ja ongelmat asumisessa. Monilla asiakasperheillä on samanaikaisesti useita vanhemmuuteen, kasvatukseen ja mielenterveyteen tai päihteiden käyttöön liittyviä riskitekijöitä.

Monilla perhekuntoutukseen tulevilla asiakkailla on puutteellisia tai jopa traumaattisia kokemuksia siitä, kuinka perheenjäsenet elävät yhdessä. Jo vanhempien lapsuudessa on saatanut jäädä vaillinaiseksi kokemus siitä, kuinka toisia tuetaan, kuinka osoitetaan kiintymystä, välittämistä ja tunteita. Myöskään ristiriitojen käsittelyä myönteisessä hengessä ei ole opittu. Näihin asioihin voidaan saada ohjausta perhekuntoutuksen aikana mallioppimisen kautta ja oppimalla turvallisessa ympäristössä. Lähtökohtaisesti perhettä kuntoutetaan, jotta lapsen asuminen kotona vanhempien kanssa olisi mahdollista ja lapsen kannalta hyvä ja turvallinen ratkaisu. Jos perhekuntoutuksen aikana todetaan, että asuminen kotona ei ole lapselle paras ratkaisu, sosiaalityöntekijät pyrkivät yhteistyössä vanhempien kanssa löytämään lapselle sijaishuoltopaikan.

3 VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI

Vaikuttavuuden tutkiminen perhetyössä on haasteellista, koska tilanteet ja muutokset perheissä ovat monenlaisia perheiden lähtökohdista riippuen. Peter Dahler-Larsenin (2005, 7) mukaan vaikuttavuuden arvioinnin keskeinen kysymys kuuluu: mikä vaikuttaa mihinkin, miten, milloin ja millä edellytyksillä? Hän perustelee sanan ”vaikuttavuus” valintaa sillä, että se kuvaa sekä tulosta, vaikutusta että vaikuttamisen prosessia. Vaikuttavuuden arvioinnin kannalta on ratkaisevaa, että prosessit ja tulokset yhdistetään eikä tarkastella vain jompaakumpaa. Kun on saatu käsitys siitä, miten jokin interventio tuottaa jonkin prosessin kautta tuloksen, on ratkaistu kysymys, joka on hyvin keskeinen suuressa osassa arviointityötä, nimittäin niin sanottu vaikutuskysymys. Vaikutuskysymyksessä on kyse siitä, missä määrin saavutetut tulokset ovat toteutetun intervention tuottamia.

Vaikuttavuuden arvioinnin perusajatus on se, että arvioitava julkinen interventio perustuu olettamukseen, että interventio johtaa tiettyihin tuloksiin. Vaikuttavuuden arvioinnissa testataan näitä käsityksiä todellisuudessa. (Dahler-Larsen 2005, 8.) Vaikutusta voidaan arvioida yleensä vasta palvelutilanteiden jälkeen ja yleensä vaikutus ilmenee jonkinlaisena muutoksena asiakkaiden tilanteessa. Vaikuttavuuden arvioinnilla tarkoitetaan tämän muutoksen tunnistamista. Arvioinnin perusajatus on selvittää jonkin intervention arvo mahdollisimman luotettavilla menetelmillä. Tietoa hyödynnetään toiminnan kehittämisessä. Monissa tilanteissa arvioija voi vaikuttavuuden arvioinnin jälkeen esittää ehdotuksia intervention parantamiseksi. Interventio voi olla vaikuttavaa ja sen vaikuttavuus voi parantua vain jos sen vaikuttavuus tiedetään. (Suhonen 2008, 4; Dahler-Larsen 2005, 23.)

Vaikuttavuuden arvioinnissa kaiken perusta on asiakasvaikuttavuus tai tapauskohtainen vaikuttavuus eli se prosessi, joka tapahtuu asiakkaan ja työntekijän välillä. Oleellisinta lastensuojelun avohuollon vaikuttavuuden arvioinnissa on avohuollon asiakkuuden aikaisen tilanteen muuttuminen. Vaikuttavuuden arviointi lastensuojelussa ja erityisesti sen mittaaminen on haasteellista. Vaihtoehtoja vaikuttavuuden arvioinnin mittaamiselle on lähes

lukematon määrä. Tärkeintä on kuitenkin löytää sopivin vaihtoehto juuri asiakasprosessissa toteutettavaksi. (Suhonen 2008, 10–21.)

Lastensuojelun avohuollon vaikuttavuudesta ei ole käytettävissä valtakunnallisia seuranta-tietoja. Kyseinen seikka on selkeä puute suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa, jossa lähes kaiken tulee perustua näyttöön tullakseen huomioiduksi. Kunnallisten sosiaalipalvelujen tarkoituksena on lisätä asiakkaiden hyvinvointia, jonka vuoksi vaikuttavuuden arvioinnin tärkein vaihe on tunnistaa ja määritellä sosiaaliset ongelmat ja palveluja tarvitsevat kohde-ryhmät. Viime kädessä vaikuttavuus määrittää palvelun arvon. Vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohdaksi tarvitaan tietoa asiakasmuutoksesta, sillä ilman asiakkaalta saatua tietoa vaikuttavuutta on mahdotonta määrittää. Tapauskohtaisen vaikuttavuuden kautta voidaan löytää myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden avainasiat. (Penninkangas 2012, 21–23.)

Vaikuttavuutta arvioidessa tulisi siis tietää, mikä vaikuttaa mihinkin ja millä edellytyksillä (Dahler-Larsen, 2005). Kuinka sitten mitataan sitä, missä määrin tietty perhetyön toimintatapa on ollut vaikuttamassa esimerkiksi lapsen hyvinvoinnin paranemiseen tai vanhempien voimavaraistumiseen, onkin erityisen haasteellista. Lastensuojelutyötä tekevän ammattilaisen työnkuvaan kuuluu miettiä mikä on riittävää vanhemmuutta tai lapselle riittävää huolenpitoa. Lapsi- ja perhekohtaista työtä arvioitaessa tulisi Tarja Pösön mukaan (2012) ottaa yksilökohtaisen tarkastelun lisäksi mukaan myös yhteisöllinen ja kulttuurinen tarkastelu. Hän korostaa, että lasta tai aikuista ei voi erottaa ympäristöstään riippumattomaksi toimijaksi. Pelkkä atomistinen tarkastelu voi johtaa virheellisiin tulkintoihin jos ihmistä tarkastellaan vain yksilökohtaisesti sivuuttaen sosiaalisten suhteiden ja järjestelmien merkityksen. Yksilön arvomaailma ja normit määrittyvät monen tekijän summana. Yhteisön jäsenen, esimerkiksi lapsen etu, oikeus ja näkökulma ovat vahvasti sidoksissa hänen yhteisöönsä. Eri yhteisöissä voi olla toisistaan poikkeavia käsityksiä asioista ja nämä tulisi ottaa huomioon yksilön oikeutta ja näkökulmaa tarkasteltaessa. (Pösö 2012, 92–93.)

Lastensuojelussa on aina kyse yhteisön toiminnasta ja reaktiosta (Pösö 2012, 93). Kun miettään jonkin intervention vaikutuksia, tulee ottaa huomioon systeemitoteorettinen näkökulma; kun perheessä vaikutetaan yhteen asiaan, vaikutetaan samalla myös moniin mui-

hinkin asioihin. Yksilön tai perheen kokemaa vaikuttavuutta ei voida irrottaa muista siihen vaikuttavista mekanismeista. Tällainen tarkastelu ohjaa Pösön mukaan tarkastelemaan laajemmin nykyisen yhteiskunnan ja eri yhteisöjen sosiaalisia normeja ja moraalisia odotuksia; mitä on hyvä vanhemmuus, mitä on lapsen etu ja kuka ne määrittää.

3.1. Vaikuttavuus

Sinkkosen (2008, 20) mukaan vaikuttavuudesta puhuttaessa on tärkeää tiedostaa, mitä vaikuttavuudella tarkoitetaan. Organisaatioissa voidaan hänen mukaansa erottaa neljä vaikuttavuuden tietämisen ja vaikuttavan toiminnan tasoa. Alimmalle eli asiakastyön tasolle sijoittuu asiakas- tai tapauskohtainen vaikuttavuus, toiselle tasolle palvelujen taso ja palvelujen vaikuttavuus, kolmannelle tasolle yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja ylimmälle tasolle arviointitiedon hyödyntäminen.

Vaikuttavuus voidaan määritellä Sirkka Rousun mukaan tuloksellisuuden keskeiseksi käsitteeksi. Tuloksellisuus koostuu kolmesta alakäsitteestä, jotka ovat taloudellisuus, tuottavuus ja vaikuttavuus. Hän viittaa Pentti Meklinin Valtion talouden perusteet – julkaisussa esittämiin näkemyksiin tuloksellisuudesta. Tuloksellisuuden pohjimmainen ajatus on, että jokainen toimintayksikkö käyttää rajalliset tuotantomahdollisuutensa mahdollisimman hyvin yhteiskunnan ja kansalaisten tarpeiden mukaisesti. Selventääkseen näitä peruskäsitteitä hän esittää kysymykset: Tehdäänkö asioita oikein? ja Tehdäänkö oikeita asioita? Puhuttaessa oikeasta tavasta tehdä asioita, siihen liittyvät em. käsitteet vaikuttavuus, tuottavuus ja taloudellisuus. Kun jonkin yrityksen asiat on tehty oikein, tarkoitetaan usein onnistumista taloudellisuuden ja tuottavuuden näkökulmasta. Asiat voidaan tehdä oikein taloudellisesta näkökulmasta, mutta ne eivät välttämättä vastaa asiakkaan tarpeisiin tai voivat olla sopimattomia. Tehdäänkö oikeita asioita – kysymys kuvaa vaikuttavuutta eli sitä, minkälaisia vaikutuksia asioiden tekemisellä on asiakkaisiin ja koko yhteiskuntaan ja kansalaisiin toivottujen tavoitteiden ja tarpeiden mukaisesti. (Rousu 2007, 138–143.)

Petteri Paasio (2006) kuvaa asiakastulosten tarkoittavan niitä muutoksia, joita toiminnalla saadaan aikaan esimerkiksi asiakkaan hyvinvoinnille. Hänen mukaansa vaikuttavuutta ei voida arvioida jos syntyneitä muutoksia ei tunnisteta. Paasion mukaan sellaisten organisaatioiden tulosta voidaan kuvata englanninkielisellä sanalla outcome, joiden tulostavoitteet liittyvät selvästi vaikuttavuuteen. Paasio esittääkin outcome-käsitteen suomenkieliseksi vastineiksi sanat asiakasseuraus tai asiakassysteemin muutos.

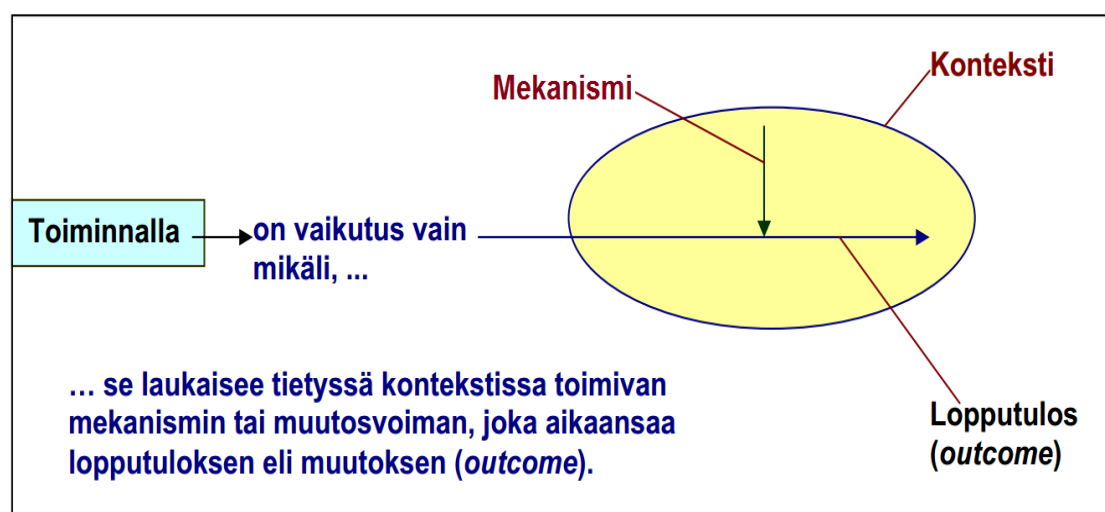
Vaikutus- käsite sekoitetaan usein vaikuttavuuden käsitteen kanssa, mikä hankaloittaa vaikuttavuuden arviointia. Vaikutus on syy-seuraussuhteen tulos, jonka selvittäminen on ominaista luonnontieteissä. Esimerkkinä voidaan pitää sitä, että emme puhu jonkin luonnonkatastrofin vaikuttavuudesta vaan sen vaikutuksista. Toiminnan vaikutukset voivat kohdistua laajasti esimerkiksi jonkin palvelutoiminnan asiakkaisiin, jolloin puhutaan asiakasvaikutuksista. Toiminnasta syntyy niin tahdottuja, tavoiteltuja vaikutuksia kuin ei-tavoiteltuja vaikutusiakin. Syntyneet vaikutukset voivat olla suoria tai välillisiä, ne voivat ilmetä heti tai pidemmällä aikavälillä. Toiminnalla pyritään siten saamaan aikaan tavoiteltuja vaikutuksia. Vaikutusten osoittamiseksi täytyy olla selvillä se, mitä tavoitellaan, miten se perustellaan ja miten konkreettiseksi se pystytään kuvaamaan. (Paasio 2006; Rousu 2007, 140.)

Vaikuttavuus käsitteenä voi tarkoittaa eri asioita kontekstista riippuen. Pentti Meklin (2002, 89–92) kuvaa vaikuttavuudella olevan erilaisia merkityksiä. Hän näkee yhteiskunnallisen toiminnan osalta vaikuttavuuden olevan koko toiminnan päämäärä ja peruste. Vaikuttavuudella kuvataan tavoitteiden saavuttamisen astetta; toimenpiteitä tehdään tavoitteiden mukaisesti, palveluprosessien kapasiteettia ja vaikutuksia; jonkin toimenpiteen seuraus tai sen tekemättä jättäminen. Esimerkiksi voidaan miettiä sitä, mitä vaihtoehtoisia seurauksia perheelle tulee, jos sille tarjotaan tai ei tarjota ongelmatilanteessa lastensuojelun perheyötä. Vaikuttavuuden arviointi edellyttää siis asiakkaiden tarpeista nousevien tavoitteiden asettamista. Palvelun voidaan sanoa olevan vaikuttavaa jos sillä aikaansaadaan halutun suuntainen muutos ongelmatilanteessa. (Rousu 2007, 141.)

Petteri Paasion kirjoittaman Suomen arviointiyhdistyksen vuoden 2006 teemanumeron artikkelin mukaan vaikuttavuus on hänen mukaansa ”ihmisten hyvinvointiin tähtäävän

toiminnan ominaisuutta tai suorituskykyä, jossa keskeinen elementti on asiakassysteemin hyvinvoinnin muutoksen (outcome) systemaattinen havainnointi ja tunnistaminen sekä tämän havainnoinnin perusteella todennettu muutos.” Vaikuttavuuden voidaan siis sanoa koostuvan erilaisista vaikutuksista ihmisen hyvinvoinnin tukemisessa. Paasio kuvaa vaikuttavuudella suhdetta, joka on muodostunut kahden asian välille; mikään ei ole vaikuttava yksinään, vaan se on vaikuttavaa sen suhteen kautta, joka on muodostunut näiden kahden välille. Vaikuttavuuden arvioinnissa ei Paasion mukaan ole vaikeinta sen mittausta, vaan se, millainen näkemys ja teoreettisesti kestävä ymmärrys meillä on siitä, mitä ollaan mittaamassa. Siksi suhteen molemmista muuttujista on tiedettävä ja tunnistettava jotain sekä myös muuttujien välillä vaikuttavasta mekanismista.

Vaikuttavuussysteemin ensimmäinen muuttuja on asiakassysteemi, tässä tapauksessa perhe. Toinen systeemin muuttuja tai elementti on palvelu tai toiminta, jonka vaikuttavuudesta ollaan kiinnostuneita. (Paasio 2006, 100–103.) Alla olevassa kuviossa (KUVIO 1) on vaikuttavuussysteemi kuvattuna. Toimintaosio käsittää perhetyön ja siinä käytettävät menetelmät, työntekijöiden persoonalliset ominaisuudet sekä asiakassuhteen. Toimintaosio käynnistää muutosvoiman. Tässä tutkimusaiheessamme muutosmekanismi voidaan ymmärtää systeemiseksi perhetyöprosessiksi. Tämän prosessin seurauksena syntyy muutos eli lopputulos. Tulos kuvaa asiakassuhteessa tapahtunutta muutosta eli vaikutusta. Konteksti kuviossa on asiakassysteemi eli perhe ja heidän elinympäristönsä.

KUVIO 1. Vaikuttavuuden prosessi (Paasio 2006, 106; Pawson & Tilley 1997, 58)

3.2 Lastensuojelun vaikuttavuuden arviointi organisaatiossa

Organisaation on määriteltävä tavoitteensa selkeästi kyetäkseen arvioimaan niissä onnistumista. Tavoitteet ohjaavat toimintaa ja ne on ilmaistava niin, että niiden saavuttaminen voidaan todeta ja mitata. Toteaminen edellyttää tavoitteiden mitattavuutta, koska jos jotakin ei voida mitata, ei sitä voida johtaakaan. Tavoitteen on oltava perusteltu ja realistinen. Tavoitteen on oltava sellainen, että organisaation on itse pystyttävä vaikuttamaan sen saavuttamiseen, koska tavoitteen saavuttamisesta voi olla vastuussa vain mikäli siihen voi vaikuttaa. Tavoitteet kirjoitetaan useasti kuitenkin niin suurpiirteisesti, että niiden toteutumista ja vaikutuksia on vaikea kuvata. (Rousu 2007, 140; Meklin 2001.) Petteri Paasion mukaan vaikutusten arvioinnin vaikeus perustuu siihen, että organisaatioissa ei havainnoida ja dokumentoida huolellisesti sitä, mitä muutoksia esimerkiksi ihmisten hyvinvoinnissa todetaan ja siksi on vaikea arvioida mikä on minkäkin toiminnan vaikutusta (Rousu 2007, 140; Paasio 2006, 102).

Tuloksellisuus on merkityksellistä asiakkaalle lastensuojelussa. Sieltä saatava tuki ja apu ovat usein viimesijaista tukea, johon jokaisella lapsella on perusoikeus. Siksi lastensuojelutehtäviä hoitavalla organisaatiolla on korostunut tili- ja tulosvelvollisuus lapselle ja hänen perheelleen. Lastensuojelutehtävistä vastaavan organisaation ydintehtävänä on tarjota lapsille yksilöllisiä palveluita lapsen edun mukaisesti. Tässä tehtävässä onnistumisen edellytyksenä on työntekijöiden riittävä tieto ja osaaminen lapsen kehityksestä sekä kehityksen riskitekijöistä. Organisaation on onnistuakseen myös säännöllisesti arvioitava palvelujärjestelmänsä kykyä vastata eri-ikäisten lasten erityisiin tarpeisiin. (Rousu 2007, 20.) Lastensuojelupalveluita tarjoavalla organisaatiolla on myös eettinen velvollisuus seurata työnsä vaikutuksia ja toiminnan tuloksellisuutta, koska yhteiskunta on ottanut vastuun lapsen elämän kulusta, kasvusta ja kehityksestä. Tähän seurantaan organisaatio tarvitsee tietoa siitä, miten asiakastyössä on onnistuttu. Rousun ja Holman mukaan ilman tällaista seurantatietoa organisaation on lähes mahdotonta arvioida onnistumistaan lastensuojelun perustehtävässä. (Rousu & Holma 2004b, Rousu 2007, 24.)

3.3 Arvioinnissa tarvittava tieto

Lastensuojelupalveluista saadaan tietoa tilastointien ja tutkimusten avulla, mutta niitä tehdään edelleen liian vähän. Tietoa tarvittaisiin erityisesti lastensuojelun asiakkaiden tuen ja palvelujen vaikutuksista, toiminnassa onnistumisesta, sekä kustannuksista. Organisaatioiden tulisi hyödyntää jo olemassa olevaa, joka päivä asiakastyössä syntyvää tietoa, eikä jättää niitä vain asiakaskertomuksiin. Asiakaskohtaisista tiedoista voisi kerätä esimerkiksi tietoja asiakkaiden taustoista, perherakenteista, palvelutarpeista, hoito- ja tukimuodoista, hoidon vaikutuksista ja työn onnistumisesta. (Rousu 2007, 75.)

Lastensuojelun eri tarpeisiin tarvitaan monipuolista tietoa, joka syntyy asiakastyön kirjauksista, eri osapuolten kokemuksista, tutkimuksista ja selvityksistä. Sirkka Rousun mukaan faktatieto on tärkeää, mutta sitäkin olennaisempaa saattaa olla kokemuksellinen tieto. Kokemustiedosta olisi kuitenkin jalostettava yhteistä tietoutta eli ymmärrystä, jonka toteutumiseksi tarvitaan foorumeita, joilla voi jakaa kokemuksiaan. Tiedon kokoaminen vaatii sovitut foorumit, kokoamisen ja analysoinnin käytännöt, jotta kokemuksellisuudesta voidaan löytää yhteisiä ja toistuvia teemoja. (Rousu 2007, 76.)

Vaikuttavuutta arvioitaessa tarvitaan tietoa asiakkaan hyvinvoinnin muutoksesta sekä toisesta vaikuttavuuden elementistä, interventioista eli toiminnasta, joka saa aikaan muutosmekanismin. Arvioinnissa on siis kyettävä tunnistamaan prosessi, joka on tapahtunut intervention myötä asiakassysteemissä.

3.4 Vaikuttavuuden keskeiset tekijät

Rousu nimeää lastensuojelun tuloksellisuuden keskeiset tekijät kriittisiksi menestystekijöiksi joihin tulee kiinnittää erityistä huomiota organisaation toiminnan käytänteissä sekä niiden tulosten arvioinnissa. Nämä keskeiset tekijät tulisi ottaa perusteeksi muiden seurantatietojen kanssa organisaation tuloksellisuuden arvioinnissa. (Rousu 2007, 284.)

Rousu esittää mallin lastensuojelun keskeisistä tuloksellisuustekijöistä ja niiden arvioinnista. Malli ei ole suoraan käyttövalmis organisaatioihin, vaan sen tulee nivoutua organisaation omaan toimintaan soveltuvaksi. Organisaation on myös itse määritettävä arvioinnin kohteet ja niiden mittaaminen omien tavoitteiden ja tehtäviensä mukaisesti. Näiden lisäksi Rousu pitää tärkeänä sitä, että organisaatio kykenisi muodostamaan lisäksi vaikutustavoitteita ja niihin sopivia mittareita lastensuojelun ydintehtävien osalta. (Rousu 2007,143–147, 155–160, 284.)

Rousun kokoamista viidestä menestystekijäryhmästä kolmas ja neljäs kohta ovat tämän tutkimuksen kannalta oleellisimpia. Kolme ensimmäistä tekijää ovat: 1.) vankka asiakaslähtöinen organisaatio, 2.) osaaminen vastaa lastensuojelun ajankohtaisia vaatimuksia ja 3.) toimintaprosessit edistävät asiakkaan voimavaraistumista. Nämä ovat Rousun mukaan perusedellytyksiä sille, että lastensuojelussa voidaan onnistua. Muut tekijät koskevat vaikuttavuutta: 4.) asiakas, lapsi ja vanhempi, kokee elämänlaatunsa kohentuneen ja 5.) lapsen ja nuoren kasvun riskiolosuhteet vähenevät – lastensuojelun pitkän aikavälin kustannusvaikuttavuus. Menestystekijät ovat suhteessa toisiinsa niin, että

vankka asiakaslähtöinen organisaatio varmistaa, että osaaminen vastaa lastensuojelun ajankohtaisia vaatimuksia, ja että toimintaprosessit edistävät asiakkaan voimavaraisuutta. Näin toimien on edellytykset sille, että asiakkaan elämänlaatu kohenee ja lapsen ja nuoren kasvuolojen riskitekijät vähenevät ja näin voidaan saavuttaa pitkän aikavälin kustannusvaikuttavuus. (Rousu 2007, 284–285.)

Vankan asiakaslähtöisen organisaation toiminta on aidosti asiakaslähtöistä, johtaminen on tavoitteita asettavaa sekä kannustavaa, toimintarakenteet ovat kunnossa ja taloudellisia resursseja on riittävästi. Ajankohtaisten vaatimusten mukainen osaaminen edellyttää organisaatiolta asiakasta kunnioittavaa, dialogista otetta kaikissa asiakkuuden vaiheissa, työn menetelmien hallintaa, osaamisen kehittämistä, työntekijöiden mahdollisuutta osallistua työn ja organisaation kehittämiseen ja työn organisoinnin yhteistyötä ja moniasiantuntijuutta edistävää otetta. Toimintaprosessit taas edistävät asiakkaan voimavaraistumista, jos

asiakas kokee, että hänen tilanteensa muutokseen etsitään yhteistyössä keinoja asianosaisten kesken, työn kuormittavuus on työntekijälle kohtuullista työn tavoitteisiin nähden, jokaisella asiakkaalla on hänen asiakkuudestaan vastaava työntekijä, työtä ja sen hallintaa tuetaan erilaisin laatujärjestelmin, asioiden prosessoinnin ja tiedonvaihdon avulla ja tekniikkaa hyödyntäen. (Rousu 2007, 286–287.)

Asiakas voi kokea elämänlaatunsa kohentuneen kolmannen kriittisen menestystekijän perusteella, jos hänellä on mahdollisuus toimia oman ikätasonsa ja elämäntilanteensa mukaan, lapsella on edes yksi luotettava aikuinen elämässään ja turvalliset ihmissuhteet, tuki ja palvelut ovat juuri hänelle räätälöityjä, vuorovaikutus on toimivaa ammattilaisten kanssa ja hänellä on kokemus osallisuudesta niin, että hän itse saa olla arvioimassa hyvinvointinsa muutosta yhteisen arvioinnin ja työn prosessoinnin kautta. Asiakasta enemmän osallistava arviointi on Rousun mukaan pelkkää asiantuntijälähtöistä arviointia vaikuttavampaa ja asiakaslähtöisesti toimivan organisaation merkki, koska asiakkaalla itsellään on viimeisin vastuu muutoksesta elämässään. (Rousu 2007, 285–287.) Lapsen ja nuoren riskiolosuhteiden väheneminen taas on pitkän aikavälin vaikuttavuutta, kun tuki on asiakkaan tarpeet huomioiden oikea-aikaista, tehokasta ja oikein kohdistuvaa sekä asiakasta voimavaraistavaa. (Rousu 2007, 287.)

4 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS

Tutkimuksen tilaajana on Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy. Toinen tutkimuksen tekijöistä työskentelee RSP:n perhetyöyksikkö Vanamon vastaavana ohjaajana. Tutkimuksen aihe nousi tarpeesta kehittää yksikön toimintaa ja arvioida Vanamon perhetyön vaikuttavuutta.

4.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimusongelmat

Tutkimuksen aiheena on Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n tekemän perhetyön vaikuttavuuden arviointi. Vaikuttavuuden arvioimiseksi selvitimme asiakasperheiden mielipiteitä ja näkemyksiä perhetyön vaikutuksista heidän elämäänsä ja lasten hyvinvointiin. Samalla haluttiin kuulla asiakkaitten näkemyksiä perhetyöyksikkö Vanamon työmuodoista ja –menetelmistä. Tutkimuksella haluttiin selvittää, mitkä asiat RSP:n perhetyössä ovat vaikuttaneet muutokseen ja onko muutokseen vaikuttanut joku muu tekijä. Tutkimuksella haluttiin myös löytää työn sisältöihin ja menetelmiin uusia näkökulmia ja ajatuksia. Tärkeää oli kuulla asiakkaiden omia kokemuksia siitä, mikä asia perhetyössä on vaikuttanut heidän elämänlaatuunsa.

Tutkimussuunnitelmassamme tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

- Millaista vaikuttavuutta Raudasmäen Sosiaalipalveluiden Vanamon yksikön perhetyöllä on ollut perheiden ja lasten hyvinvointiin asiakkaiden näkökulmasta tarkasteltuna?
- Millaisia näkemyksiä ja kokemuksia asiakkailta on Raudasmäen Sosiaalipalveluiden työmuodoista?
- Miten Raudasmäen Sosiaalipalveluiden työmuotoja tulisi kehittää tutkimustulosten perusteella?

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksemme tavoitteena oli saada selville miten ja millä tavalla asiakkaana olleet perheet kokivat perhetyön vaikuttaneen heidän elämäänsä sekä lasten hyvinvointiin. Halusimme myös selvittää asiakkaiden näkemyksiä perhetyöyksikkö Vanamon työmuodoista ja – menetelmistä. Ihmisten kokemusten tutkimukselliseen tarkasteluun sopii laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Laadullisella tutkimuksella pyritään löydöksiin ilman määrällisiä tai tilastollisia menetelmiä. Tutkimustavassa suositaan ihmistä tiedon keuruun lähteenä; ilmiöitä ja asioita kuvaavat sanat ja lauseet. Tarkoituksena on eri ilmiöiden kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkitseminen. Ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen on laadullisen tutkimuksen tavoite. Aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Laadullinen tutkimus ei pyri tekemään yleistyksiä kvantitatiivisen tutkimuksen tavoin, sillä tulkinta ja tulos riippuvat tutkijasta. Induktiivisen analyysin käyttö on olennaista laadullisessa tutkimuksessa; tutkijan tarkoituksena on paljastaa odottamattomia seikkoja. Teorian “testaaminen” ei ole tutkimuksen tekemisen lähtökohta, vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Se, mikä on tärkeää, määrittyy aineiston, ei tutkijan kautta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160; Hirsjärvi & Hurme 2008, 21–26; Kananen 2012, 29–30.)

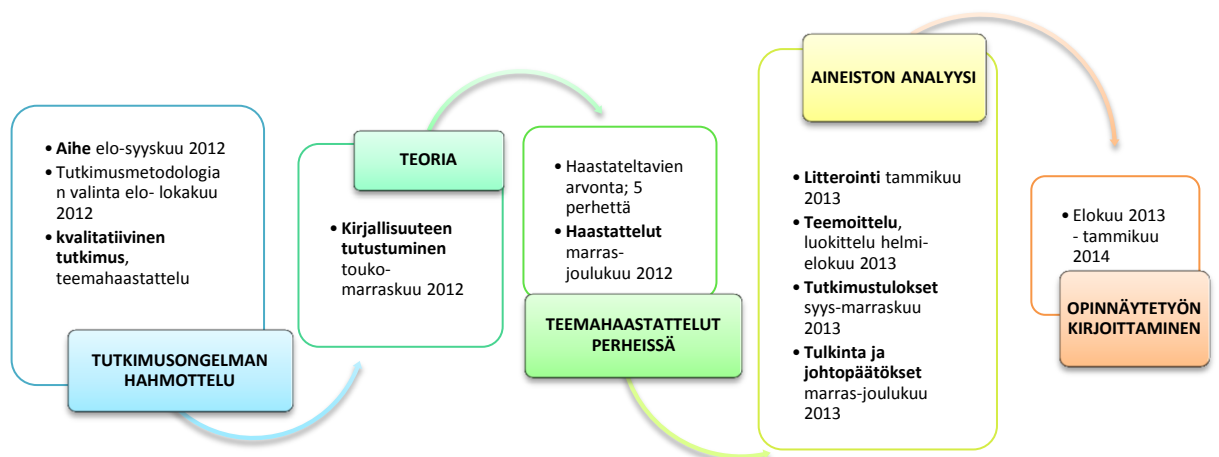
Laadullisen tutkimuksen toteutuksessa ei ole määrällisen tutkimuksen mukaista tarkkaa viitekehystä tai ohjeistusta. Laadullinen tutkimus etenee syklisenä prosessina, joka ei välttämättä ole lineaarinen, vaan tutkija vuorottelee kenttätöön ja teoriaosuuden välillä kulloisenkin tilanteen mukaan. Tyyliin kuuluu, että tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. Tutkimuksen teko on joustavaa ja suunnitelmia muutetaan tilanteiden mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160; Hirsjärvi & Hurme 2008, 21–26; Kananen 2012, 29–30.)

Tutkimusmenetelmä tutkii merkityksiä, jotka näkyvät suhteina sekä merkitysten muodostamina kokonaisuuksina. Nämä merkityskokonaisuudet ilmenevät toimintana, ajatuksina, päämäärien asettamisina ja yhteiskunnan rakenteina. Tavoitteena ovat ihmisten omat kertomukset heidän kokemastaan todellisuudesta. (Vilkka 2005, 97.)

Laadullisessa tutkimustavassa suositaan menetelmiä, jotka tuovat tutkittavan näkökulman ja “äänen” esille. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi teema- ja ryhmähaastattelut. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.) Päätimme käyttää tutkimuksemme aineistonkeruussa molempia menetelmiä. Teemahaastattelun avulla saadaan haastateltava kertomaan omaa kokemustaan mahdollisimman monipuolisesti ja perhe on jo itsessään valmis ryhmä, jossa toteutuu ryhmähaastattelun tarkoitus.

4.3 Tutkimuksen toteutus

Alla olevasta kuviosta (KUVIO 2) näkyy opinnäytetyön eri vaiheet tutkimusongelman hahmottelusta viimeisen vaiheen kirjoittamiseen asti. Kuviosta voi havaita osioiden mittasuhteiden perusteella alkuvaiheen tiedonkeruun ja aineiston analyysin vieneen suurimman osan työhön käytetystä ajasta.

KUVIO 2. Tutkimuksen eteneminen

Haastattelut aineiston keräämiseksi päätimme toteuttaa teema- eli puolistrukturoituna haastatteluna. Teemahaastattelun tavoite on saada haastatteluista vastauksia tutkimusongelmaa poimittuihin keskeisiin aihealueisiin. Aiheiden käsittelyjärjestyksellä ei ole väliä, vaan pääasia on, että vastaaja saa antaa kaikista teemoista oman näkemyksensä. (Vilka 2005, 101–102.)

Haastattelumme voidaan luokitella myös ryhmähaastatteluiksi, koska haastateltavana oli perhe. Ryhmähaastattelun perusteena oli se, että jo RSP:n työhön on osallistunut koko perhe. Perheiden nuoret haastateltavat huomioon ottaen arvioimme keskustelujen olevan luontevaa ja vapautuneempaa ryhmämuotoisena, kun paikalla on useita henkilöitä.

Tutkijan on Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2007, 205) mukaan itse mietittävä, mikä menettely omassa tutkimuksessa takaisi parhaimman tuloksen. Valinta riippuu siitä, keitä haastateltavat ovat ja mikä on tutkimuksen aihe. Tutkimme perhetyön vaikuttavuutta perheenjäsenten näkökulmasta ja mielestämme käyttämämme metodit olivat parhaimmat tutkimusongelmamme kannalta.

Mietimme haastatteluiden toteuttamista ja sitä, kumpi meistä tekee ne. Voiko haastateltavien vastauksiin vaikuttaa se, että haastattelija on Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n työntekijä? Olisiko ulkopuolisen haastattelijan mahdollista saada perheiltä realistisempia ja vähemmän puolueettomia vastauksia verrattuna yrityksen omaan työntekijään? Arvioimme tämän seikan olevan oleellinen vastauksiin nähden, joten haastattelut päättyi tekemään perheille aiemmin tuntematon osapuoli.

Tutustuimme ennen haastattelua opinnäytetyömme teoria-aiheisiin sekä haastattelun tekemisen, litteroinnin ja analysoinnin ohjeisiin, jotta meillä tutkijoina olisi teoreettinen ja menetelmällinen pohja tutkimuksen toteuttamiselle. Perehdyimme vaikuttavuuden arvioinnin teoriaan sekä RSP:n perhetyön menetelmiin ja muotoilimme niiden pohjalta haastatteluun kysymyksiä.

Laadimme alustavan haastattelurungon (LIITE 1), joka muotoutui aina kunkin haastattelu-tilanteen mukaisesti ja aiheisiin tarkennusta saatiin vielä lisä- ja jatkokysymyksillä. Teemahaastattelun kysymyksillä pyrittiin selvittämään ensimmäisenä perheen tilanne ennen perhetyön alkamista, toiseksi kysyttiin mitä tavoitteita työlle oli asetettu ja toteutuivatko tavoitteet. Seuraavaksi selvitettiin perheen näkökulmasta, tapahtuiko perheen elämäntilanteessa ja -laadussa muutosta. Jatkokysymyksillä selvitettiin, minkälaisia muutoksia oli tapahtunut, miten ne näkyvät, mikä perheen mielestä muutokseen on vaikuttanut ja millä tavalla. Perhettä pyydettiin kuvailemaan, mitä toimivaa tai kehitettävää perhetyössä oli ja edistikö perhetyö perheen hyvinvointia.

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen Tutkimushaastattelu (2008) -teoksesta sai hyvää ohjeistusta haastatteluun kohdejoukon valintaan, haastattelun muodon valintaan, haastattelijan valintaan ja eri käytännön seikkoihin. Teoksesta oli hyötyä siinä mielessä, että haastattelijalla ei ollut aikaisempaa kokemusta haastatteluiden tekemisestä.

Haastatteluun osallistuvia potentiaalisia perheitä oli 18 kappaletta, mutta tämän tutkimuksen kannalta arvioimme viiden tai kuuden haastattelun olevan riittävä määrä. Arvoimme 18 perheen joukosta seitsemän perhettä, joista viisi suostui haastatteluun. Kaksi äitiä kieltäytyi henkilökohtaisten esteiden takia haastattelusta. Kolmessa perheessä RSP:n asiakkuus oli jo päättynyt ja kahdessa loppuvaiheessa tai lopetustyöskentely menneillään. Haastattelutilanteiden kokoonpanoja miettiessämme punnitsimme eri vaihtoehtoja, haastattelisimme vanhempia ja lapsia erikseen vai yhdessä sekä minkä ikäisiä lapsia kannattaisi haastatella. Päädyimme siihen, että haastatella koko perhettä yhdessä ja mukaan otetaan 12 vuotta täyttäneet lapset. Tärkeimpänä perusteena tälle oli se, että RSP:n asiakkuuden aikana perhetyöhön oli osallistunut koko perhe. Alle 12-vuotiaiden lasten ajattelimme olevan vielä liian nuoria arvioimaan haastattelussa perhetyötä.

Haastatelluista perheistä yksi on ollut laitosperhekuntoutuksessa RSP:n asunnossa viiden kuukauden ajan, jonka jälkeen työskentely jatkui neljä kuukautta kotiin tehtävänä perhetyönä. Kahdessa perheessä työskentely alkoi perhearviointina ja jatkui kotiin tehtävänä perhekuntoutuksena. Muissa perheissä oli työskennelty noin kaksi vuotta kotiin tehtynä

perhekuntoutuksena. Perheet olivat keskenään hyvin erilaisia ja heidän elämäntilanteensa poikkesivat toisistaan monin tavoin. Perheissä oli eri-ikäisiä lapsia. Joissakin lapset olivat olleet huostaan otettuina. Joidenkin perheiden vanhemmat olivat työssäkäyviä, joissakin perheessä työttömänä. Joidenkin perheiden vanhemmilla oli mielenterveys- tai päihdeongelmia. Haastateltavien perheiden taloudellinen tilanne vaihteli suuresti. Toiset perheet olivat ydinperheitä, joissa lapset olivat biologisesti vanhempien yhteisiä kun taas toiset perheet olivat uusperheitä, joissa kaikki lapset eivät olleet vanhempien yhteisiä.

Ensimmäisessä perheessä haastattelija kokeili tehdä muistiinpanoja haastattelun aikana, mutta se todettiin myöhemmin tarpeettomaksi ja haitalliseksi, koska se häiritsi haastatteluun keskittymistä, eikä tuntunut muutenkaan luontevalta. Haastattelutilanteet sujuivat kaikin puolin hyvin, vaikka jotkut haastateltavat eivät tulleetkaan paikalle. Eräässä perheessä isä tuli haastatteluun myöhässä ja toisessa haastattelussa isä ei osallistunut siihen lainkaan. Yhden perheen poika jäi kokonaan pois haastattelutilanteesta. Erään haastateltavan perheen nuoria oli aluksi vaikea saada mukaan, mutta haastattelun edetessä he liittyivät keskusteluun vaikkakin hyvin niukkasanaisesti. Haastateltavien perheiden neljästä nuoresta kolme arasteli nauhuria ja keskustelun tallentamista. Heille muistutettiin useaan kertaan, että tallenne jää vain opinnäytetyön tekijöiden käyttöön.

Ryhmähaastattelun vapaamuotoinen keskustelu oli eduksi, kun muisteltiin aiemmin tehtyä perhetyötä. Joku perheenjäsenistä muisti asian, jota toinen ei aluksi muistanut ja näin syntyi hyviä keskusteluita. Ryhmähaastattelun ongelmallinen puoli on se, että ryhmä voi estää ryhmän kannalta kielteisten asioiden esiin tuomisen tai ryhmässä joku saattaa lähteä johtamaan keskustelua haastattelijan sijaan. Nämä seikat on huomioitava tuloksia tulkittaessa ja johtopäätöksiä tehdessä. (Hirsjärvi, ym. 2007, 206.) Asia täytyi ottaa huomioon perheen kohdalla, jossa haastateltava nuori otti sisarestaan mallia ja oli hyvin niukkasanainen vastauksissaan, vaikka selvästi olisi halunnut keskustella enemmän. Hän seurasi keskustelijoi- ta katseellaan ja oli kiinnostuneen oloinen käsiteltäviä asioita kohtaan toisin kuin sisarensa. Toinen sisaruksista selvästi siis dominoi sitä, mitä nuoret puhuivat haastattelussa. Dominointi ei kuitenkaan päässyt liian pitkälle ilmeisesti siitä syystä, että haastattelua jatkettiin, vaikka joihinkin asioihin ei nuorilta kommenttia saatukaan.

Haastattelut toteutettiin joulukuussa 2012. Haastattelut tehtiin kaikissa perheissä kotona; näin haastatteluhetkistä tuli luontevia ja kiireettömiä tilanteita. Haastattelutilanteet kestivät osallistujien määrästä riippuen puolesta tunnista noin kahteen tuntiin. Saimme ammattikorkeakoululta lainaan nauhurin, jolla haastattelutilanteet tallennettiin. Ennen haastatteluita oli aina tarkistettava laitteen toimivuus ja että pattereissa on riittävästi virtaa, jotta koko haastattelu saataisiin tallennettua.

Haastattelut purettiin tekstiksi, eli litteroitiin sanatarkasti heti haastatteluiden jälkeen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 140). Litterointiin meni aikaa noin yksi työpäivä yhtä haastattelua kohden. Litteroinnissa pyrimme kirjoittamaan koko haastattelun mahdollisimman sanatarkasti muistiin. Tämä oli välillä vaikeaa, koska haastateltavat saattoivat joissakin kohdin puhua yhtä aikaa. Myös haastateltavien käyttämä murre aiheutti litterointivaiheessa mietintää. Murteen “kääntäminen” kirjakielelle olisi kuitenkin saattanut aiheuttaa haastateltavan kertoman vääristymistä. Kääntäminen olisi mahdollisesti vienyt paljon aikaa, joten päätimme kirjoittaa haastattelut niin kuin ne nauhalla murteineen ovat.

Opinnäytetyön tekemisessä tuli tauko kevään ja kesän ajaksi, jolloin työ ei oikein edennyt suuntaan eikä toiseen. Se oli samalla eräänlaista kypsyttelyvaihetta työn loppurutistusta ajatellen. Silloin jouduimme muokkaamaan tutkimussuunnitelmaamme ja erityisesti sen aikataulua; tämä onkin tyypillistä kvalitatiiviselle tutkimukselle (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160). Syksymmällä palasimme taas työn pariin, joka oli siihenastisen työn kokoamista, pohdintaa siitä mitä on tehty ja johtopäätösten tekemistä. Tässä vaiheessa työ tuntui “leviävän” moneen suuntaan; tutkimustulosten tulkinta ja johtopäätösten tekeminen rönnyilivät. Vastausten etsiminen pelkästään alkuperäiseen tutkimusongelmaan vaati työtä ja ajatusten keskittämistä. Tutkimusongelmien jatkuva mielessä pitäminen ja niistä keskusteleminen auttoivat ymmärtämään työmme tuloksia ja johtopäätösten tekemistä. Samalla alkoi hahmottua työmme pohdintaosio. Pohdintaosioon on kerätty aiheita työn jokaisessa vaiheessa, koska pohdintatyötä on täytynyt tehdä työn alkuhetkistä lähtien. Työn loppuun saattamiseksi koko tuotettu teksti piti lukea useita kertoja läpi samalla muotoseikkoja tarkistaen (kappalejaot, numeroinnit, tekstisisällön yhteneväisyys) sen luettavuuden parantamiseksi.

4.4 Aineiston analyysi

Litteroidun aineiston jälkeen tehtiin aineiston analysointi, joka eteni vaiheittain. Kumpikin tutkija teki omalla tahollaan aineiston kuvailua. Tässä vaiheessa pyrimme luokittelemaan haastatteluaineistoa etukäteen tehtyjen teemojen mukaan. Kävimme läpi haastattelut värittäen vastauksista tietyt aiheet omalla värillään. Näitä teemoja olivat perheen tilanne ennen perhetyötä, perhetyön tavoite, tavoitteen toteutuminen, muutos perheessä, muita muutokseen vaikuttaneita asioita, mikä ollut hyvää perhetyössä ja mitä olisi pitänyt tehdä eri tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173.) Teemahaastatteluihin suunnitellun kysymysrunгон teemojen lisäksi haastatteluissa nousi puheeksi työntekijät. Emme suunnitelleet tätä aihetta teemahaastattelurunkoon, vaan asia tuli esille luontevasti haastatteluiden kuluessa, yleensä niiden loppupuolella. Osassa haastatteluista haastattelija kysyi itse haastateltavilta mielipidettä työntekijöistä, toisissa haastateltavat kertoivat työntekijöistä oma-aloitteisesti. Arvioimme tämän asian olevan oleellinen tekijä ja vaikuttaja perhetyötä tehdessä ja asiakassuhteen luomisessa, niinpä otimme sen mukaan työmme aiheisiin. Luokittelun vaiheessa me tutkijat kävimme vuoropuhelua keskenämme ja toisaalta keskityimme tekemään päätteilyä erikseenkin.

Tämän jälkeen vuorossa oli aineiston uudelleenjärjestely. Aineistoa analysoidessamme sieltä nousi esiin teemoja tunnistetuista muutoksista sekä vastaajien arviointia perhetyön menetelmistä ja työntekijöistä. Tässä vaiheessa teemoja oli runsaasti, joista teimme teemoitellun aineiston yhdistelyä ja tulkintaa yhdessä. Analysoinnin loppuvaiheessa teimme aineiston yhdistelyä, jossa pyrimme tekemään johtopäätöksiä tutkimusaineistosta kuvaamalla niistä löytyviä säännönmukaisuuksia. Tulkitsimme molemmat tahoillamme teemojen perusteella luokiteltuja haastatteluvastauksia antaen selityksiä ja nimiä vastauksissa kuvatuille ilmiöille sekä yhdistimme vielä nämä vastaukset samankaltaisten otsakkeiden alle; perheen ilmapiiri, vuorovaikutus ja avoimuus, arkirutiinit, perheenjäsenten väliset suhteet, vaikutus vanhemmuuteen ja lasten hyvinvointiin, uusia näkökulmia, positiivisiksi koetut työmuodot ja palaute.

Pyrimme nivomaan haastatteluaineistosta analysoimamme teemat ja niistä tehdyt tulkinnat vaikuttavuuden arvioinnin teoriaan, johon olemme syventyneet koko tutkimusprosessin ajan. Haastatteluaineiston prosessoinnissa on useita vaiheita, jossa alkuvaiheessa on olemassa vain muokkaamaton litteroitu aineisto tietokoneella. Toisessa vaiheessa aineisto on luokiteltu induktiivisen päättelyn tuloksena ryhmiksi, eli luokiksi. Tutkimustulokseksi ei riitä vielä saatujen tulosten ja ryhmien kuvaaminen. On kyettävä deduktiiviseen päättelyvaiheeseen, jossa tutkijat tarkastelevat luokiteltua aineistoa omasta ajatusmaailmasta käsin. Tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä monipuolisesti ja kehittää sellainen teoriaan pohjautuva näkökulma tai malli, johon luokiteltu aineisto voidaan sijoittaa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 144–150.) Tässä yhdistelyvaiheessa kahden tutkijan keskinäiset pohdinnat ja ajattelutyö ovat olleet tärkeässä roolissa. Eettiset ja moraaliset kysymykset nousivat esiin jälleen teemoitteluja ja ryhmittelyjä miettiessämme. Se onkin ollut työn tekemisen jokaisessa vaiheessa tärkeänä työtä ohjaavana tekijänä mukana. Tässä kohdassa eettinen pohdinta lähti kunnolla käyntiin; pohdimme perhe-elämää, vanhemmuutta, perhetyötä ja laajasti sitä, minkä oletetaan olevan hyvää tai huonoa ja kuinka me asian tässä opinnäytetyössä huomioisimme.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus

Opinnäytetyön laatua arvioidaan luotettavuuden avulla, jota kuvastavat käsitteet reliabiliteetti ja validiteetti. Tutkimuksen tekemisessä reliabiliteetti tarkoittaa pysyvyyttä, eli tulosten toistettavuutta. Jos tutkimus toistetaan, saadaan samat tulokset. Validiteetti puolestaan tarkoittaa pätevyyttä, eli oikeiden asioiden tutkimista. (Kananen 2012, 164.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden osoittamista on vaikea arvioida, koska perinteiset luotettavuusmittarit ovat kehittyneet luonnontieteellisiä tutkimuksia varten. Mittarit eivät sovellu sellaisinaan käytettäviksi yhteiskuntatieteissä, jossa tutkittavana kohteena on ihminen. Ihminen ei toimi aina samalla tavalla, vaan tutkittavat tapaukset ja ilmiöt ovat ainutlaatuisia. (Kananen 2012, 172.) Laadullisia tutkimustuloksia on siis lähes mahdotonta toistaa. Jos tutkimuksemme tehtäisiin uudelleen samalla aineistolla ja menetelmällä, emme

välttämättä saisi täysin samanlaisia tuloksia. Tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi kuitenkin jollakin tavoin kyetä arvioimaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 227). Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden ydinasioita ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Näiden asioiden kuvauksen, selitysten ja tulkintojen tulisi olla yhteensopivia. Myös tutkimuksen kaikkien vaiheiden mahdollisimman tarkka kuvaus kertoo sen luotettavuudesta. Esimerkiksi haastattelut, aineiston analyysivaihe ja eri menetelmien valinnat tulisi kuvata ja perustella tarkasti. (Hirsjärvi, ym. 2007, 227.) Pyrimme tähän tutkimuksessa kuvaamalla tarkasti kaikki työvaiheet ja tulokset.

Tutkimuksen tarkoituksena on paljastaa tutkittavien käsityksiä ja heidän perhetilanteitaan niin hyvin kuin mahdollista. On huomioitava kuitenkin, että tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon. Teemahaastattelun kysymysten asettelu saattaa vaikuttaa haastateltavien vastauksiin. Analysointivaiheessa tutkijan omat käsitykset ja tulkinnat vaikuttavat väistämättä jossakin määrin tutkimustuloksiin. Tulkinnan tekeminen aineistosta on haasteellista. Tulkintoja on yhtä monta kuin tulkitsijoita, koska samasta aineistosta voidaan tehdä monenlaisia tulkintoja riippuen tarkastelukulmasta tai tutkimusongelmasta.

Myös haastatteluaineiston teemoittelussa ja luokittelussa voi olla tulkinnanvaraa ja tulkinnan voi varmistaa muun muassa sillä tavalla, että molemmat tutkijat tulevat samaan johtopäätökseen. Kahden tutkijan samankaltaiset johtopäätökset lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2012, 173–174.) Sekä haastatteluaineiston luokittelu-, että uudelleenjärjestelyvaiheessa huomasimme molempien tutkijoiden päätelmien olevan samansuuntaisia. Teimme ensin erikseen omat luokittelumme. Huomasimme, että olimme luokitelleet haastatteluista samoja kohtia tietyillä, samanlaisilla teemoilla. Yhdistimme aineiston luokittelut, jonka jälkeen oli vuorossa teemojen tarkempi tulkitseminen. Uudelleenjärjestelyvaiheessa tarkemmat tulkintamme teemoista olivat myös yhteneväisiä ja toisiaan täydentäviä. Tällainen tulkinnan ristiriidattomuus kertoo tutkimuksen luotettavuudesta (Kananen 2012, 174). Onnistuneen tulkinnan kannalta on tärkeää, että myös lukija löytää samasta näkökulmasta katsottuna tekstistä samat asiat, jotka tutkijakin löysi (Hirsjärvi & Hurme 2008, 151).

Haastattelun Hirsjärvi ja Hurme (2008, 52–53) kertovat olevan kaksisuuntaista vuorovai-
kutusta, jossa mahdollisuus tulkinta- ja arviointivirheisiin on suuri. Haastattelija tekee
haastateltavan puheesta havaintoja ja toteamuksia ja hänen on otettava huomioon puhutun
puheen ja kielen viittaussuhteet. Kielellinen valmius, puhetyyli sekä sanojen sivumerkityk-
set ovat erilaisia eri ihmisillä, joka tulee ottaa huomioon jo tutkimuksen suunnitteluvai-
heessa. Tässä tutkimuksessa sanojen sivumerkitykset ja ironiset vastaukset tulivat esiin
joidenkin nuorten vastaajien puheissa. Jotkut haastateltavat saattoivat vastata haastattelijan
kysymykseen ensin ”en tiedä”, mutta kysyttäessä jatkokysymyksiä ja tarkentavia kysy-
myksiä saattoivat antaa pitkänkin vastauksen. Tällaisissa tapauksissa korostuu tutkijan oma
arvio tutkimuksen luotettavuuden kannalta.

Työhön sisältyy olennaisena osana eettistä pohdintaa siitä, mikä on milloinkin hyvää tai
huonoa. Tutkimuksessa keskeisin ajatus on, että asiakasperheet; lapset ja vanhemmat ar-
vioivat oman elämänlaatunsa muutosta. Me tutkijat ja RSP:n työntekijät joudumme käy-
mään eettistä pohdintaa mikä on oikea tapa tehdä työtä tai pystyvätkö asiakkaat arvioimaan
omaa tilannettaan. Eettiset ja moraaliset kysymykset nousivat työn aikana useissa kohdissa
esille, ohjasivat aineiston tulkintaa ja koko työn suuntaa.

4.6 Aikaisemmat tutkimukset

Vastaavanlainen tutkimus lastensuojelun laitosperhekuntoutuksen vaikuttavuudesta on
toteutettu Lausteen perhekuntoutuskeskuksessa (Tuokkola, 2009). Tutkimuksen tarkoituk-
sena oli arvioida perhekuntoutuskeskuksen palveluiden vaikuttavuutta, sen toimintameka-
nismeja sekä kustannusvaikutuksia. Lausteen arvioinnissa ajateltiin, että keskeisin mittari
selvittää palvelun vaikuttavuutta ovat asiakkaat itse. Lausteen laitosperehokuntoutuksen arvioin-
nissa perheiden saamina hyötyinä ja vaikutuksena nousi esiin 1) irrottautuminen ongelmal-
lisista perhetilanteista ja 2) vanhemmuuden tuki. Onnistuneen ja vaikuttavan perhekuntou-
tuksen toimintamekanismeina oli puhuminen, läsnäolo ja yhdessä tekeminen. (Tuokkola,
2009, 22.)

Nuorten Ystävien perhekuntoutuksessa tehdyn vaikuttavuustutkimuksen mukaan vanhemmat ovat saaneet tukea vanhemmuuteensa perhekuntoutuksessa. Vanhemmuutta ovat tukeet kuntoutuspaikka, oma perhe, työntekijät, vertaiset sekä yhteistyöverkosto, jonka kanssa on suunniteltu perheen tulevaisuutta. Nuorten Ystävien perhekuntoutuksessa vanhemmuutta on tuettu kokonaisvaltaisesti juuri vanhempien yksityisyyttä eli omaa minää, yhteisöllisyyttä sekä parisuhdetta tukemalla. Onnistumisen kokemukset vanhemmuudessa ovat vastavuoroisesti toimineet muiden tukijalkojen vahvistajina, jolloin vanhemmuutta tukemalla on vaikutettu vanhempien elämänhallintaan kokonaisvaltaisesti. Vanhemmat arvostivat työntekijöiden monipuolista osaamista, kokemusta sekä kykyä olla asiakaskontaktissa. He eivät sen sijaan korostaneet mitään tiettyä menetelmää tai välinettä, joka olisi selkeästi muita enemmän tukenut heidän vanhemmuuttaan. Työntekijän vuorovaikutustaidot ja toimintatapa nousevat käytettyjä menetelmiä suurempaan merkitykseen. (Luolavirta, V. & Moilanen, E. 2012, 36–66.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiössä on kehitetty viime vuosina aktiivisesti perhekuntoutuksen kehittävää arviointikäytäntöä, joka muodostuu kuntoutuksen prosessien, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arvioinnista, kehittämistyön arvioinnista sekä kehittävästä suunnittelu- ja arviointikäytännöstä. Kehittävä arviointi perustuu ajatukseen siitä, että asiakkaiden ja työntekijöiden yhteinen kuntoutusprosessin arviointi vahvistaa palvelun laatua ja lisää perheiden sitoutumista kuntoutusprosessiin. Yleensä asianosaiset hyväksyvät ja käyttävät tietoa sekä muuttavat toimintansa suuntaa todennäköisemmin, kun he ovat itse osallisina päätöksenteko- ja arviointiprosessissa. Eettisesti vastuullinen arviointi ottaa huomioon sekä perheiden että työntekijöiden ja muiden välittömästi toimintaan liittyvien näkökulmat. Arviointia ei eroteta kuntoutus- ja kehittämistyöstä omaksi erilliseksi toiminnakseen, vaan tietoa tuotetaan osana kuntoutuspalveluita ja yhteistyökäytäntöjä. Sen tarkoituksena on tuottaa tietoa kuntoutuksen ja kehittämistyön prosessien onnistumisesta, tuloksellisuudesta sekä vaikuttavuudesta soveltuvin osin. Arviointitietoa käytetään kuntoutuspalveluiden, kuntoutuksen työmenetelmien kehittämiseen sekä prosessien laadun arvioimiseen. Arvioinnin avulla pyritään ensisijaisesti kehittämään omia palveluja ja suuntaamaan kehittämistyötä vastaamaan entistä paremmin perheiden tarpeisiin. (Pärnä 2010, 252–253.)

Kuntoutuksella pyritään vastaamaan asiakkaan tarpeeseen. Perhekuntoutuksen tavoitteen asettelussa on oleellista, että tavoitteet ovat konkreettisia, arvioitavissa ja kuntoutuksen aikana saavutettavissa ja niiden toteutumista voidaan arvioida yhdessä. Tarpeiden ja tavoitteiden loogista yhteyttä kutsutaan relevanssiksi. Ammattilaisten tehtävänä on auttaa perhettä muotoilemaan tavoite. Kuntoutuksessa tapahtuvan toiminnan oletetaan edistävän yhdessä määriteltyjen tavoitteiden saavuttamista. Toiminta synnyttää erilaisia tuotoksia, jotka voivat olla kokemuksia tai konkreettisia esineitä. Kuntoutus on ollut tuloksellista, jos yhdessä asetetut tavoitteet saavutetaan. Perhekuntoutuksessa tehtävien asioiden voidaan tulkitella olevan yhteydessä tavoitteiden saavuttamiseen, jos kuntoutuksessa on harjoiteltu näitä asioita ja perhe kokee, että heidän voimavaransa kyseisiin asioihin ovat vahvistuneet. Silloin voidaan ehkä sanoa, että kuntoutus on ollut vaikuttavaa. Vaikuttavuuden tai pysyvän myönteisen muutoksen osalta on haasteena, miten osoitetaan, mikä osa voimavarojen vahvistumisesta on kuntoutuksen ansiota ja mikä on muiden asioiden vaikutusta. (Pärnä 2010, 255.)

Lapsen ja perheen toimintakyvyn tai hyvinvoinnin arviointiin ei ole olemassa standardoitua, yhtenäistä ja muutosta validisti mittaavaa mittaria. Kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi on haastavaa, mutta tärkeää. Oleellista on, että kuntoutusyksikkö osaa vastata kysymykseen, minkä vaikuttavuutta mihin tutkitaan ja mistä ollaan kiinnostuneita. Tällä hetkellä ei ole olemassa lasten, nuorten ja perheiden kuntoutukseen hyvin soveltuvaa seurantajärjestelmää eikä standardoitua perheiden elämänlaadun paranemiseen liittyvää mittaria. Vaikuttavuuden arvioinnin roolin muotoutuminen perheiden kuntoutuspalveluiden kehittämisen apuvälineeksi on tärkeämpää kuin sen kehittäminen kuntoutuspalveluiden tuottajien keskinäisen kilpailuttamisen välineeksi. (Pärnä 2010, 271–273.)

Perhekuntoutuksen toteutumista voidaan arvioida systemaattisesti. Prosessiarviointiin liittyviä kysymyksiä ovat muun muassa eteneekö kuntoutusprosessi kuntoutujan perheen tavoitteiden suuntaisesti ja toteutuuko kuntoutus laatukriteereiden ja prosessikuvausten mukaisesti. Arvioinnissa voidaan myös kysyä, mitä tekemällä tavoite saavutettiin ja mitä kehittämiskohtia tuli esiin. Arvioinnit on tarkoitettu nivoa luontevaksi osaksi perheen kuntoutusohjelmaa, jotta arvioinnista ei tule itsetarkoitusta, vaan apuväline keskusteluun kuntoutuksen sisällöistä, tavoitteellisuudesta ja kuntoutusprosessin etenemisestä. Tällöin arvioin-

nin tulokset ovat käytettävissä jo kuntoutuksen aikana. Arvioinnin tuloksia voidaan hyödyntää myös kuntoutustyön laadun arvioinnissa ja henkilöstön osaamisen vahvistamisessa. (Kankkunen ja Kivimäki 2012, 40.)

Tarja Heinon vuonna 2007 tekemän tutkimuksen mukaan lasten hyvinvoinnin erojen on todettu kasvaneen ja pahoinvoinnin kasautuneen. Tutkimukseen osallistuneista lapsista yli puolella perherakenteet olivat muuttuneet. Lastensuojelun asiakkaina olevat lapset asuivat usein köyhissä perheissä. Lastensuojeluasiakkuuden taustalla oli useimmiten vanhemman tai vanhempien jaksamattomuus, mutta myös perheristiriidat, riittämätön vanhemmuus, vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteiden väärinkäyttö, avuttomuus sekä osaamattomuus olivat kyseessä noin joka viidennen lapsen tilanteessa. Lasten osalta esiin nousivat lapsen ristiriidat vanhempien kanssa sekä kouluvaikeudet. Taustalla vaikuttivat myös lapsen psyykinen terveys, fyysinen sairastelu, vammaisuus tai kehitysviivästymä. Myös rajattomuus, hallitsevuus ja väsyneisyys mainittiin. Heinon tutkimuksessa pyydettiin sosiaalityöntekijöitä arvioimaan muutosta lapsen tilanteessa asiakkuuden aikana. Vastausten mukaan jo lastensuojeluasiakkuuden alussa työskentelyn nähtiin vaikuttaneen lapsen tilanteeseen. Sosiaalityöntekijöitä pyydettiin myös ennakoimaan lasten tilanteen muutosta vuoden päästä. Usko työn vaikuttavuuteen oli vahva, sillä sosiaalityöntekijät ennakoivat jopa 72 prosentissa tilanteen parantuvan. (Heino 2007, 4-20, 64–67.) Kyseinen tutkimus vahvistaa ajatusta lastensuojelutyön vaikuttavuudesta ja siitä, että jo lyhyen työskentelyajan jälkeen voidaan nähdä lapsen elämäntilanteen parantuneen.

Penninkangas (2012) toteaa pro gradu-työssään, että vaikuttavuustutkimukset korostavat ennalta ehkäisevän työn merkitystä ja sitä, kuinka lastensuojelutyön johdosta yhä useamman lapsen hyvinvointia on voitu parantaa. Tutkimukset pitävät sosiaalityön vaikuttavuutta merkittävänä ja käsittelevät sitä eri näkökulmista. Vaikuttavuusajattelulla on omat vaaransa, etenkin silloin, jos mittarina on pelkästään taloudellisen hyödyn tavoittelu. Lastensuojelun vaikuttavuuden arviointi tuo hyötyä sekä työntekijöille, asiakkaille että koko organisaatiolle palvelujen kehittämisen kautta. (Penninkangas, 2012, 25.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käymme läpi tutkimuksessa esiin nousseita tuloksia, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiimme: millaista vaikuttavuutta RSP:n perhetyöllä on ollut ja mitä ajatuksia perheillä on työmuodoista. Yleisesti ottaen teemahaastattelun vastausten perusteella tutkimustuloksina voidaan todeta RSP:n perhetyöllä olleen vaikuttavuutta perheiden elämässä. Pääasiassa tutkimuksessa haastatellut perheet kokivat tilanteensa muuttuneen parempaan suuntaan perhetyön vaikutuksesta.

Teemahaastattelussa nousi esiin monia asioita, joihin perheet kokivat perhetyöllä olleen vaikutusta. He pohtivat haastatteluissa millaista heidän elämä oli ennen työn aloittamista ja millaista se on tällä hetkellä. He kertoivat asioista, jotka heidän mielestään ovat muuttuneet elämässään. Haastattelussa he nostivat esiin myös työntekijöiden ominaisuuksia, jotka ovat vaikuttaneet työn tuloksellisuuteen. Erilaiset työmenetelmät tulivat myös esille vaikuttavuuden yhtenä tärkeänä tekijänä. Lisäksi tutkimustuloksena voidaan esittää perhetyössä esiintyviä esteitä tavoitellulle muutokselle.

Viidestä haastateltavasta perheestä neljä perhettä kertoi haastatteluissa heidän elämänsä muuttuneen myönteiseen suuntaan jollakin tavalla. Viideskin perhe kertoi joistakin positiivisista vaikutuksista, mutta vaikutukset peittyivät haastattelun aikana perheessä vallinneen kriisitilanteen nostattamien tunteiden alle. Tämän perheen kohdalla perheenjäsenet eivät nähneet vaikuttavuutta juurikaan olleen. Perheessä työskentely oli vielä kesken, tosin RSP:n perhetyötä perheeseen oli jatkettu jo noin kaksi vuotta. Perheessä kaksi murrosikäistä tyttöä kiukuttelivat vanhempia ja perhetyöntekijöitä vastaan teemahaastattelun tekemisen aikoihin.

Haastatteluissa esiin nousseet positiiviset muutokset perheissä tarkoittivat esimerkiksi päihdeiden käytön vähentämistä tai lopettamista, väkivallan ja riitelyn vähenemistä, vuorovaikutuksen ja ilmapiirin paranemista sekä vanhempien ja lasten yhteisen ajankäytön li-

sääntymistä. Muutokseksi koettiin myös päivärytmin ja perheen arjen selkiytyminen, parisuhteen ja vanhemmuuden vahvistuminen sekä uusien näkökulmien avautuminen oman perheen tilanteesta.

Nämä edellä mainitut muutokset vaikuttavat toisiinsa ja saavat aikaan ikään kuin lumipalloilmiön, jossa yksi muutos saa aikaan toisen muutoksen ja siitä seuraa edelleen muita positiivisia muutoksia perheessä. On vaikea sanoa, mihin asiaan perhetyö on vaikuttanut ensimmäiseksi. Vaikuttiko perhetyö juuri perheen ilmapiiriin, tunne-elämään vai vuorovaikutukseen? Voidaan ajatella, että jos perhetyön seurauksena perhe alkaa viettää enemmän yhteistä aikaa, siitä seuraa vuorovaikutuksen paranemista ja sitä myötä perheen ilmapiiri paranee. Ilmapiirin parantuessa perhe pystyy suunnittelemaan arjen hallintaansa rakentavammin. Tämä tutkimustuloksista vedetty johtopäätös vastaa systeemiteoreettista ajattelua; vaikuttamalla perhesysteemin yhteen osaan vaikutetaan samalla koko perhesysteemiin (Payne 2005, 142–144).

Analysoituamme tutkimusaineistoa, olemme luokitelleet tulokset neljään ryhmään (TAULUKKO 1). Ensimmäisessä käsitellään perheen elämässä tapahtuneita muutoksia. Haastateluaineiston vastauksista suurin osa kuuluu tähän ryhmään. Tähän ryhmään löysimme aluksi toistakymmentä eri teemaa, jotka tiivistimme lopulta seitsemäksi teemaksi. Toiseen ryhmään on koottu perheiden positiivisina kokemia työmuotoja. Kolmannessa käydään läpi haastateltavien näkemyksiä työntekijöistä ja kritiikkiä työskentelystä. Neljännessä ryhmässä esitetään tutkimuksessa esiin nousseita asioita, jotka estävät systeemisessä perhetyöprosessissa tavoitellun muutoksen liikkeelle lähtöä. Nämä ryhmät erottuivat aineiston analysoinnin teemoittelussa. Toisaalta vaikuttavuutta arvioitaessa on tunnistettava muutos ja arvioitava työskentelyprosessin sisältöä.

TAULUKKO 1. Tutkimustulosten pääryhmät

1. Perhetyön vaikutukset perheen elämään	2. Asiakkaiden positiivisena kokemat työmuodot	3. Palaute työskentelystä	4. Esteitä muutokselle
--	--	---------------------------	------------------------

5.1. Perhetyön vaikutukset perheen elämään

Haastateltavat toivat esille, että muutokseen on vaikuttanut perhetyö, mutta samalla monella muullakin asialla on ollut vaikutuksensa. Esimerkiksi yksi haastateltavan perheen äiti toi esille miehensä Minnesota-päihdekuntoutuksen vaikuttaneen merkittävästi heidän molempien raitistumiseen. Raitistumisen myötä perheessä aikaisemmin esiintynyt väkivalta oli loppunut ja turvallisuuden tunne oli lisääntynyt. Useat haastateltavat perheet saivat tukea muiltakin tahoilta ja lisäksi heillä oli yksilöllisiä terapioita ja muita hoitomuotoja. Heidän oli vaikea arvioida sitä, mikä tukimuoto on vaikuttanut mihinkin asiaan.

P3I: Niin, vaikea sanoa suoraan, että mistä mikäkin johtuu, mutta kyllä meidän elämä on nyt aikalailta erilaista-

Haastateltavat ovat haastatteluissa pohtineet perheen elämäntapamuutosta. Työskentelyn myötä haastateltavat tunnistivat muutoksen tarpeen perheissään tai elämäntavassaan. Muutoksen tunnistaminen on Suhosen (2008, 4) mukaan edellytys työn vaikuttavuuden osoittamiseksi ja arvioimiseksi. Perhetyön avulla vanhemmat ovat pystyneet itse ottamaan vastuuta muutoksesta. Haastatteluissa nousi esille asiakkaan oman vastuunoton merkitys.

P2Ä: ”Niin, että silloin kun ei ite ollut ollu niin skarppina tai ei ollutkaan jaksanut tehdä niitä asioita justiin niin, mitä oltiin puhuttu. Että ehkä siinä voi olla semmoinen tunne, että apua, että pitää myöntää, että ehkä ite ois pitänyt tehdä tämän paremmin ja sitte se ois ehkä onnistunutkin. Tai justiin käyttää niitä oppeja tai neuvoja mitä ne anto.”

Haastatelluista viidestä perheestä neljässä perheenjäsenet kuvasivat perheen ilmapiirin parantuneen perhetyön aikana monellakin tavalla. Haastateltavat kuvasivat perheessä turvallisuuden tunteen parantuneen merkittävästi. Haastatteluissa kolmen perheen jäsenet kertoivat selkeästi riitoja olevan vähemmän perheessä. Riitojen vähentyessä äidit kokivat oman ja varsinkin lasten turvallisuuden tunteen kohentuneen. Aikaisemmin isä oli ollut stressaantunut ja siitä johtuen riitatilanteissa käyttäytynyt pelottavasti. Äitien käytös ei ollut

aikaisemmin niin pelottavaa, mutta hekin myönsivät aiheuttaneensa riitoja käytöksellään. Perhetyön jälkeen perheet ovat kokeneet ilmapiirin turvallisemmaksi ja rauhallisemmaksi.

P3Ä: ...että se on niinkö tuliherkkää. Heti leimahtaa ku jotaki toinen sanoo. Ihan niinku arkeen, jokapäiväseen, et kumpi käy kaupassa – sujuu nyt hyvin. Et jotenki me ollaan sellasia tasavertasia mun mielestä.

P3I: ”Meidän elämähän on ihan mukavaa ja rauhallista.”

Perheiden ilmapiirin muutos näkyi myös perheiden yhdessä vietetyn ajan lisääntymisenä ja teemahaastattelussa perheenjäsenet kertoivat yhdessäolon olevan mukavaa nykyään. Tällaisia kuvauksia haastatteluissa oli neljällä perheellä viidestä. Vanhemmat myös kertoivat miettivänsä enemmän, miten he toimivat lastensa kanssa ja mitä tekevät yhdessä.

P2Ä: ”On meillä on paljon mukavampaa...tavallaan meillä on hauskaa yhdessä koko perheellä. Me osataan olla yhdessä. Ja tehään mukavia asioita yhdessä.”

Teemahaastattelussa tuli esiin se, että lapset ovat rauhallisempia perhetyön jälkeen verrattuna aikaan ennen työskentelyä. Siihen on vaikuttanut erityisesti vanhempien keskinäisen riitelyn väheneminen ja lasten kanssa yhdessä oleminen. Lapset vaistoavat herkästi sen, jos vanhempien välillä on riitaa tai ongelmia.

H: ”Onko sitten näiden poikien osalta, näkyykö niissä tämä muutos?”

P3Ä: ”Kyllä varmaan se, että ainaki ku B (isä) oli niin hermo kireellä ihan joka asiasta, et kyllähän se vaikuttaa poikiin sitten ja ku niitten kanssa on ja kyllä niinku sen myötä on ainaki tullu selkeesti niinku vaikuttanu poikiin..”

Haastatteluissa perheenjäsenet kertoivat perheen keskusteluyhteyden ja vuorovaikutuksen parantuneen lasten ja vanhempien välillä. Perheet korostivat keskinäisen avoimuuden merkitystä.

P4Ä: ”Just se avoimuus ja läheisyys ja keskustelutaito, mitkä ovat parantuneet ihan hirveästi.”

Useat perheet toivat esiin, että näkyvin muutos vuorovaikutuksessa oli se, että voidaan puhua riitelemättä ja huutamatta. Aikaisemmin lapset joutuivat kärsimään vanhempien stressin ja ärtyisyyden aiheuttamista tunnepurkauksista. Vanhemman on joskus vaikea pitää omaa stressiään niin sanotusti omana ongelmanaan ja se näkyikin esimerkiksi lapsiin kohdistuvana äreänä käytöksenä. Perhetyön avulla puretaan näitä vanhempien ongelmia, mikä edellä mainitussa esimerkkiperheessä näkyi perheenjäsenten positiivisena vuorovaikutuksena.

P3T: ”No joo. Ja niinku isälleki voi puhua ilman et se ärähtää.”

Myös vanhempien keskinäinen keskusteluyhteys on parantunut. Vanhemmat kuvasivat haastatteluissa heidän keskinäisen puhumisen olevan tärkeimpiä asioita, mikä on parantunut perhetyön vaikutuksesta.

P2I: ”No on me sitä kautta ruvettu puhumaan kaikki asiat selviksi A:n (vaimo) kanskin. Ettei ole ajateltu, että kyllä se tästä sitte. On niin kuin nostettu kissa pöydälle. Että asia mikä asia.”

Teemahaastattelussa perheet pohtivat perheenjäsenten välisten suhteiden parantumista. Perhe on suhteiden verkosto, jossa kahden yksilön välinen suhde heijastuu muidenkin perheen jäsenten elämään. Useat haastateltavat kokivat perhetyön myötä heidän keskinäisten suhteidensa parantuneen. Myös roolit perheessä selkeytyivät perhetyön myötä. Erityisesti tämä nousi esiin perheessä, jossa oli meneillään huostaanoton jälkeinen perheen jälleenyhdistäminen. Perheessä vanhin tyttö hoiti äidin roolia, josta hän luopui perhetyön aikana äidin ottaessa hänelle kuuluvan roolin takaisin.

P4Ä: ”Sen perhearvoinnin aikana,-- tapahtui muutosta, koska siellä piti tehdä semmosia asioita ja siellä haastateltiin vähän väliä---. Kyllä mun mielestä se tapahtui sinä aikana, niin aloin saada käsitystä siitä, että mikä on tää äiti, mikä on tää lapsi, mikä on tää sisko. Mun ja X:n (pojan) suhdejut-

tu, että koska mä löysin X:stä (pojasta) monia semmosia puolia, kun hänen piti olla vähän väliä aikoja täällä, että kyllä positiivisia muutoksia tapahtui.”

P4T: ”No kyllä se, että mä en saa enää niin hyvin manipuloitua äitiä ku ennen.”

Uusi isäpuolikin löysi oman roolinsa perheessä lapsiin tutustumisen kautta. Perhetyön avulla isäpuolen ja lasten vuorovaikutus koheni huomattavasti, jota seuraava sitaatti hyvin kuvaa. On tärkeää, että perheenjäsenet voivat keskustella suoraan toisilleen.

P4I: (Äiti tulkkaa) ”Hän on oppinut paljon, nimenomaan siitä isän roolista ja kommunikaatiosta. Sellainen konkreettinen muutos oli se, että alussa jos hänen piti jotain sanoa lapsille, hän tuli mulle sanomaan sen, että sanoa lapsille. Mutta se jäi pois. Positiivinen muutos se oli.”

Teemahaastattelussa nousi esiin perhetyön vaikutus vanhempien parisuhteeseen. Haastateltavien mielestä perhetyö on vaikuttanut positiivisesti heidän parisuhteeseensa. Vanhempien lisäksi tämän asian oli huomannut myös erään perheen tyttökin.

P3T: ”Kyl ne nyt riiteli aika paljon ja mut vaikka se oli C:n (poika) takia, et ne tuli tänne, kyllä mä uskon, että se on paljo enemmän auttanu äitiä ja isää ku C:tä.”

Haastatteluissa tuli esille kuinka tärkeänä vanhemmat pitävät keskinäistä parisuhdetta hyvinvoinnin ja perheen ilmapiirin kannalta. Parisuhde nousi useissa vanhempien kommentteissa merkittävämmäksi elementiksi lasten hyvinvoinnin kannalta.

P3I: ” Ja sitte kyllä koko meidän perheen hyvinvoinnin, niin ku varmaan kaikkien muittenki perheiden hyvinvoinnin kannalta melkein ykkösasia on se vanhempien parisuhde ja se, että minkälainen ilmapiiri siellä kotona sitten on, minkälaista siellä on kenelläkin olla.”

Vanhemmuus on tärkeä osa perhetyön sisällöissä. Se oli tärkeimpiä teemoja haastatteluissa perheiden kanssa. Vanhemmuus korostui jossakin perheessä vastuunottona arkirutiineista ja perheen yhteisen ajan huomioimisena. Vanhemmat kertoivat henkisestä tuesta, jota kokivat saavansa perhetyöntekijöiltä vanhemmuutensa tueksi. Perhetyö on suurelta osin rinnalla kulkemista ja toisen tukena olemista. Tuen koettiin eräässä perheessä luovan turvallisuutta. He kokivat turvalliseksi asiaksi sen, että vaikka aktiivinen työskentely loppuu, tuki on olemassa edelleenkin tarvittaessa.

P2Ä: Kyllä se on vaikuttanut sillä tavalla, että ei ole niin stressaantunut koko ajan. Tietenkin nyt on tapahtunut paljon asioita, mutta jos nyt ajatellaan vain tätä perhetyötä ja tätä. Niin kyllä se nyt on itellä on turvallisempi olo kun on se tuki ja on yhä edelleen. Ei tule sellaista tunnetta, että apua, tämä oli nyt tässä. Että mitään ulospääsyä ei ole, eikä mitään keinoja ole että...on ainakin minun mielestä.

Perhetyöstä oli suoranaista apua kotitöissä kahdessa perheessä. Työntekijät auttoivat konkreettisesti perheitä esimerkiksi ruuanlaitossa, siivouksessa ja lastenhoidossa. Perheiden tilanne ja vanhempien jaksaminen on vaatinut jossakin työskentelyn vaiheessa työntekijältä selkeää kotiapua kodin töissä. Usein vanhempien väsyminen tai muut ongelmat perheessä näkyvätkin kotitöiden ja perusrutiinien hallinnan katoamisena. Lastensuojelun työntekijän on tunnistettava tilanne ja otettava asiassa ”ohjat käsiinsä”. Työskentelyn kuluessa ja perheen tilanteen selkiytyessä työntekijän vastuu arkirutiineista siirtyy takaisin vanhemmille. Haastatteluissa olleiden vanhempien voimaannuttua he ovat kertomansa mukaan pystyneet ottamaan enemmän vastuuta päivärytmin pitämisestä ja arkirutiineista.

P5Ä: No mulle ainaki sitä hyötyä, ne on ollu vähä jakamassa näitä töitä täällä kotona, kuskannu lapsia harrastuksiin ja muutenki tullu semmosia vinkkejä ja ideoita, että mitä niinku vois lasten kans tehdä ja..on ollu sillee vähä aktiivisempaa ehkä. Mitä nyt normaalisti ehkä jäis vaan möllöttään kotia.

Keskustelutuen ja kotitöissä auttamisen kautta perheet ovat myös saaneet selkeyttä arjen hallintaan. Kun perheen vuorovaikutus ja ilmapiiri ovat parantuneet, myös arkirutiinit tuntuvat mielekkäämmiltä. Yhdessä haastateltavassa perheessä vanhempien saatua keskinäisen vuorovaikutuksensa toimimaan, kotitöiden jakaminen sujui luontevammin ja muu elä-

mä tuntui entistä selkeämmältä. Vanhempien keskinäinen, hyvä vuorovaikutus on edellytys sille, että perheessä esimerkiksi kotitöiden jakaminen sujuu ongelmitta.

P3I: ”Niin ja onhan tämä jotenki muutenki, jotenki tuntuu paljo selkeämmältä elämä.”

Useat haastateltavat kertoivat saaneensa perhetyöntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen ja palautteen myötä uusia näkökulmia vanhemmuuteen ja perhe-elämään. Jotkut haastatellut pohtivat alkaneensa ajattelemaan uudesta näkökulmasta omaa elämäänsä ja näkivät perheensä erilailla kuin aikaisemmin. He kokivat tärkeänä, että sai jonkun kanssa käydä läpi omaa perhe-elämäänsä. Eräs äiti kuvasi perhearvioinnin aikana tutustuneensa omaan perheeseensä. Työntekijä toimii ikään kuin peilinä perheelle, jonka kautta perheen tilannetta pohditaan. Kun perhe näkee itsensä tästä peilistä, oma tilanne hahmottuu paremmin ja asiat nähdään uudessa valossa. Vanhemmat olivat tyytyväisiä kun saivat työntekijöiltä sekä positiivista että negatiivista palautetta ja rakentavaa kritiikkiä. He kertoivat sen avanneen perheestä uusia näkökulmia.

P3Ä: ”Niissä oli tosi paljon ja varmaan siinä arviointijaksollakin vähä oli semmonen, että sitä iteki vähä mielti ja kuulosteli, että minkälaista meidän elämä on ja minkälaiset meidän suhteet on täällä ja ku oli niitä kaikkia tehtäviä, niin kyllä se niinku varmaan semmosta ajatusta herätti ja mietintää, et miten meillä oikein menee. Et tavallaan tutustu sitte iteki siihen omaan perheeseen.”

Vanhempia kuormittavat asiat estävät näkemästä perheen yhteistä hyvää. Perhetyö havahdutti vanhemmat näkemään tämän hetkisen tilanteensa ja arvioimaan tulevaisuutta. He kertoivat tajunneensa, että heidän vastuulla on pienten lasten hoitaminen ja kasvattaminen.

P3I: ”Niin ja sai ihtensäkin ajattelemaan niinkö elämää ja meidän perhettä niinkö perheenä ja kokonaisuutena, että ku oli ollu lähinnä kiinni siinä jossa-ki ihan omissa tuntemuksissaan ja sitte, että tässä on perheestä kysymys ja tässä on pienet lapset.”

P5I: ”No ei nyt sillee mitenkään radikaalisti oo muuttanu mitään... No saattaa siinä jotai vähä erilaisia näkemyksiä tulla asioihin sen kautta.”

5.2 Asiakkaiden positiivisena kokemat työmuodot

Haastatteluissa perheet kertoivat RSP:n perhetyöstä pääasiassa positiiviseen sävyyn. Suurin osa haastatelluista perheistä koki työmuotojen ja menetelmien olleen tarkoituksenmukaisia.

P2Ä: ”No ei voi olla ite henkilökohtaisesti muuta kuin sillälaililla kiitollinen, että on tämmösiä tukitoimia olemassa.”

Joissakin vastauksissa asiakkaat pohtivat työskentelyprosessia syvällisemmin. Löysimme näistä vastauksista dialogiselle työotteelle tyypillisiä piirteitä. Dialogi tarkoittaa yhdessä ajattelemisen tilaa, eli vuorovaikutusta ja kuuntelua. Se tarkoittaa sellaista keskusteluyhteyttä, jossa jokainen arvostaa toinen toistaan (Väisänen, Niemelä & Suua 2009, 11). Muutammat haastatellut vanhemmat pitivät tärkeänä työntekijöiden kykyä kuunnella. Eräs isä kertoi peilanneensa omia ajatuksiaan ja tunteitaan työntekijöiden avulla.

P3I: ”Niin. Joo oli, vaikka eihän siinä nyt oo mitään ihmeellisiä, eikä ne sanonu mitään taikasanoja, eikä ne sanonu paljo mitään. Minusta se oli niinkö tärkeintä, että ne istu tässä toisella puolella ja kuunteli mitä me- ja jotenki siinä niinkö saa peilattua ite omia näkemyksiään ja sanomisiaan; sitä mitä ite puhuu ja sanoo ja omia tunteita, niinkö jotai neutraalia ihmistä. Jotenki eri tavalla näki ittensä ja sen, että miten suhtautuu. Jotenki niitä on vaikea sanoa.”

Haastatteluissa nousi esiin joitakin yksittäisiä työmuotoja, jotka asiakkaat olivat kokeneet positiivisina ja vaikuttavina. Yksi tälläinen työmenetelmä oli elämänjanan piirtäminen.

P3I: ”.. ku näkee paperissa viivan, että tuossa menee mejän elämä. ---Niin ja sitte pikkusen ku jotenki sai perspektiiviä siitä (elämän janasta) tähän kokonaisuuteen, että jos tässä nyt on pikkusen ollu paha olo puoli vuotta, niin ei se nyt oo koko elämä pilalla ---Niinki yksinkertainen juttu voi olla tosi valaiseva jotenki.”

Kotikäynnit koettiin hyväksi työskentelytavaksi. Joillekin saattaa olla vaikea saada kyytiä mihinkään muualle. Toiset korostivat kotiin tehtävässä työssä saatavan aidon kuvan perhe-elämästä.

P3Ä: ”Et eihän se, jos aattelee, että käy jossai perheneuvolassa kerran kuukauessa siellä vieraassa paikassa istumassa tunnin, niin eihän ne meitä loppuviimein tunne ollenkaan. Ku ne käy täällä meillä, ne näkee tätä, min-kälaisia me ollaan kotona, niin sieltähän se käsitys tulee.”

Yksittäisenä työmenetelmänä Valovoima-peliä kehitettiin kivaksi tavaksi käsitellä perheenjäsenten tunteita ja ajatuksia. Samoin perheveistos sai kiitosta menetelmänä, jonka avulla käsiteltiin perheen jäsenten välisiä suhteita ja rooleja.

P4Ä: “...Eliikkä kaikkien piti antaa tämä oma näkemys toisista. Meidän piti laittaa perheenjäsenet sinne missä me nähtiin ne ja mikä heidän rooli oli perheessä, se oli tosi mukava.”

Jotkut menetelmät herättävät ristiriitaisia tunteita. Luontoretket ovat yksi perhekuntoutuksen toiminnallinen keino. Eräät haastateltavat vastustivat metsään tehtävää retkeä, mutta saattoivat nähdä sen loppujen lopuksi hyvänä asiana.

P4Ä: “Meillä oli retki, semmonen metsäretki.”

P4T: “Talvella. Sitte se meni siihen loppujen lopuksi, että mulla meni hermot. Mä karjuin aivan täysii, menin autoon istuun ja mä en liikahtanu sieltä mihinkään.”

P4Ä: “Siellä oli pimeetä. Sen jälkeen tuli hyvä olo, et ku on siellä ollu ja ku näki, kuinka paljo poika tykkäs siitä.”

Perhekuntoutusprosessin aikana käytävät haastattelut ja keskustelut saivat positiivista palautetta tutkimuksessamme. Eräs äiti muisteli perhekuntoutuksen loppuvaiheessa käytyä arviointityylistä keskustelua näin:

P4Ä: ”Sitten kun oli niitä haastattelukertoja, oliko se yks niitä viimeisiä kertoja siellä, kun nimenomaan haastateltiin, että mitkä tavoitteet meillä oli ollu ennen ja missä me sitten oltiin nyt ja miten me sitten näkisimme tulevaisuuteen, niin se oli semmonen tosi mukava.”

5.3 Palautetta työstä

Haastateltavat, jotka kertoivat perhetyön onnistuneen heidän perheessään, antoivat positiivista ja rakentavaa palautetta työntekijöistä ja työmuodoista. Arvostelua ja kritiikkiä tuli enemmän heiltä, joiden mielestä yhteiset tavoitteet työntekijöiden kanssa olivat epäselviä. He kokivat, etteivät olleet päässeet vaikuttamaan työskentelyn sisältöön.

Yksi haastatelluista äideistä koki, että perhearviointi toteutettiin työntekijöiden tavoitteiden ja ohjelman mukaan. Hänen mielestään perheen mielipiteitä ei kysytty työskentelyn suunnitelmaa tehdessä.

P3Ä: ”Niin, jos mä oisin ite päättäny niin ois toivonu niin, et ois voinu heti alkuun alkaa miettiä niitä parisuhdeasioita ja ottaa siihen rinnalle sitte ne perhekäynnit. Et se meni sitte ihan niinku selkeesti niitten ohjelman mukaan.”

Sama äiti kritisoi myös arviointi-sanankäyttöä. Hänen mielestään arviointi-sanassa on negatiivinen sävy. Sana toi hänelle ajatuksen, että hän joutuu toisten arvioitavaksi äitinä. Haastattelua tehdessä sai sen kuvan, että äiti koki perhearvioinnin menetelmän itsessään hyvänä, mutta menetelmän nimi on huono. Vähenisikö menetelmän negatiivinen leima, jos arviointi -sanankäytöllä olisi joku toinen sana?

P3Ä: ”Niin tai ei mulla nyt semmosta painetta, niin onhan se niinkö, oon mä sitä mieltä, että ei mun vanhemmilla tarvi kukaa tulla arvioimaan tietenkään, mutta..”

Yhden haastatellun perheen äiti toi esille häntä työskentelyn aikana haitanneen epätietoisuuden työn tavoitteista ja siitä, mihin jollakin tapaamiskerran toiminnalla pyritään. Jos asiakas ei koe pystyvänsä keskustelemaan työn tavoitteista työntekijän kanssa, asiakassuhteen vuorovaikutuksessa ja asiakkaan osallisuudessa on ilmeisesti jotain ongelmaa.

P5Ä: ..mulle tuli semmonen olo, että tää elämä on hirviän sekavaa sen kaas, ku ei niinku ikinä tiää, että mitä se niinku ajaa takaa niillä jutuilla. Sillai, jos se järjestää jotaki juttuja, että mitä se niinku ajaa takaa niillä. Tai jotenki semmonen, tavoitteet hukassa vähä sillai, että mitä niinku.

Perheiden murrosikäisten luottamuksen saanti on yksi tärkeä huomion kohde työskentelyssä. Murrosikäiset nuoret suhtautuivat työskentelyyn melko kielteisesti. Myös haastattelutilanteissa nuorten kanssa keskusteleminen vaati hieman erilaista otetta verraten vanhempiin. Jos nuorten sitoutuminen perhetyöhön ei onnistunut, se vaikutti myös vanhempien kokemuksiin työstä.

P5Ä: “Musta tuntuu ainakin, että nuitten kans on ollu toisaalta paljo hankalempaa. Ne niin paljo uhmaa sitä vastaan, että sitä kautta ei oo ainakaan tuntunu niin mielekkäältä.”

Perhetyöntekijöiden käynnit vaikuttivat perheiden pienimpiin lapsiin positiivisesti. Vanhempien kertoman mukaan työntekijät olivat odotettuja vieraita ja lapset osallistuivat perhetyön menetelmiin innokkaasti.

P5Ä: “Nuo pienimmät lapset on hirveesti tykänny ja ne aina oottaa, et ne tulee ja että mihin pääsee niitten kans.”

Toimiva ja luottamuksellinen asiakassuhde asiakkaan ja työntekijän välillä on edellytys onnistuneelle työskentelylle. Useimmat haastateltavat pitivät työntekijöitä ammattitaitoisi-

na ja osaavina. He kertoivat, että työntekijöille sai olla rehellinen, eikä heille tarvinnut esittää mitään.

P3Ä: ”Niin, ihan tavallisia. Eikä ne niinku syyllistäny. Ihan semmosta kannustavaa.”

5.4 Esteitä muutosten toteutumiselle

Muutosmekanismin käynnistymisen esteenä voi tutkimuksemme perusteella olla 1)asiakasperheen jäsenten vastustus työntekijää kohtaan, 2) asiakkaan tunne, ettei ole osallistunut tavoitteiden määrittelyyn ja työn sisällön suunnitteluun tai 3) asiakas ei ymmärrä menetelmän merkitystä tai työn tavoitetta. Haastatteluissa näkyi joissakin kohdissa nuorten vastustus perhetyötä kohtaan. Myös jotkut vanhemmat toivat haastattelussa ilmi, että he eivät kokeneet voivansa vaikuttaa työn kulkuun. Heillä ei ollut tuntemusta osallisuudesta oman asiansa käsittelyssä.

P5Ä: ”No, on aika paljoki kielteisiä tunteita herättäny perheen sisällä. Ne ei aina mee niin yhteen ne ajatukset. Ne ei aina välttämättä oo niin selevillä ne tavoitteetkaan ne, mitä niinku haetaan.”

Näitä toiminnassa muutosmekanismia jarruttavia tekijöitä voitaisiin välttää varmistamalla asiakkaan osallisuus työskentelyssä. Dialogisuus on keskeinen keino asiakkaan osallisuuden parantamisessa (Mäkelä 2009, 44–45). Perhetyö perustuu vahvasti vuorovaikutukselliseen työotteeseen, jonka keskeiset eettiset periaatteet liittyvät sellaisiin periaatteisiin kuin mahdollisuus olla osallisena asioissaan ja tulla kuulluksi (Rönkkö & Rytönen 2010, 51).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vaikuttavuus koostuu kahdesta elementistä ja niiden välisestä suhteesta. Nämä elementit ovat asiakassysteemi sekä toiminta, jonka vaikuttavuudesta ollaan kiinnostuneita. Jotta vaikuttavuutta voidaan arvioida, on kyettävä tunnistamaan asiakassysteemissä tapahtunut muutos. Vaikuttavuuden arviointia tehdessä tarkastellaan koko prosessia, jossa tunnistettu muutos on tapahtunut toiminnan seurauksena tietyssä kontekstissa. Tutkimuksessamme toiminnalla tarkoitetaan RSP:n perhetyötä ja asiakassysteemillä RSP:n asiakasperheitä. Tutkimme viittä perhettä ja heidän hyvinvoinnissaan tapahtuneita muutoksia. (Paasio 2006, 103.)

Tämän tutkimuksen tulokset perustuvat näiden viiden asiakasperheen haastatteluihin. Tutkimuksen perusteella voimme todeta Raudasmäen Sosiaalipalveluiden tekemällä perhetyöllä olleen vaikuttavuutta perheiden hyvinvointiin. Aikaisemmin tässä työssämme vaikuttavuuden arviointi -kappaleessa olemme esitelleet vaikuttavuuden arvioinnin prosessia Paasion laatiman mallin mukaisesti (KUVIO 1). Tätä mallia sovellettaessa tutkimuksessamme ajatellaan toiminnan eli intervention sisältävän perhetyön menetelmät, työntekijöiden persoonalliset ominaisuudet sekä asiakassuhteen. Perhetyö käynnistää tai ei käynnistä mekanisme, eli muutosvoimaa, joka saa aikaan lopputuloksen. Lopputulos kuvaa asiakassuhteessa tapahtunutta muutosta eli vaikutusta, jota verrataan työlle asetettuihin tavoitteisiin. Jos muutosmekanismi ei käynnisty, muutosta ei synny. Perhetyö tapahtuu juuri tietyn perheen ainutlaatuisessa kontekstissa. Taulukkoon 2 on koottu tutkimustulokset, jotka kaikki ovat tärkeä osa vaikuttavuusprosessia. Ne joko edistävät muutosmekanismeja tai ovat esteenä sille.

TAULUKKO 2. Tutkimustulokset

1. Perhetyön vaikutukset perheen elämään	2. Asiakkaiden positiivisena kokemat työmuodot	3. Palaute työskentelystä	4. Esteitä muutokselle
<ul style="list-style-type: none"> - Perheen ilmapiiri parani - Vuorovaikutus ja avoimuus kehittyi - Perheiden arkirutiinien hoitaminen parani ja he kokivat saaneensa apua niiden hoitamiseen - Perheen jäsenten välisten suhteiden kehittyminen - Vanhemmuuden vahvistuminen - Lasten hyvinvointi: heidän huomioiminen lisääntyi ja lasten rauhoittuminen - Uusia näkökulmia 	<ul style="list-style-type: none"> - Dialogisuus - Elämän janan piirtäminen - Kotikäynnit - Valovoima –peli - Perheveistos - Retket - Haastattelut ja keskustelut 	<ul style="list-style-type: none"> - Arviointi-sana herättää ennakkoluuloja - Murrosikäisten kanssa yhteistyö haastavaa - Luottamuksellinen asiakassuhde: uskalsi olla rehellinen - Työntekijät ammattitaitoisia - Kannustavaa työskentelyä 	<ul style="list-style-type: none"> - Asiakasperheen jäsenen vastustus työntekijää kohtaan - Asiakkaan tunne osallisuuden puutteesta tavoitteiden määrittelyssä ja työn sisällön suunnittelussa - Asiakas ei ymmärrä menetelmän merkitystä tai työn tavoitetta

Tutkimuksessa olemme tutkineet RSP:n perhetyön työmuotoja, eli perhearviointia ja perhekuntoutusta. Nämä työmuodot koostuvat erilaisista yksittäisistä perhetyön menetelmistä, esimerkkeinä tutkimuksen teemahaastatteluissa esiin nousseet elämän jana ja perheveistos. Työmenetelmiin liittyvät olennaisena osana työntekijän persoonalliset ominaisuudet, joka vaikuttaa asiakassuhteeseen. Työskentelyssä on tärkeää luottamuksellinen asiakassuhde, jossa asiakas kokee pystyvänsä puhumaan avoimesti ja rehellisesti omista asioistaan. Dialoginen työote mahdollistaa toimivan asiakassuhteen. Haastatteluissa perheet kuvasivat onnistunutta työskentelyä tavalla, jota voi tulkita dialogiseksi työskentelyksi. Toisaalta perheessä, jossa ei koettu vaikutusta juurikaan olleen, työskentelystä puuttui dialogiselle tavalle tyypillisiä osallisuuden ja kuulluksi tuleminen piirteitä.

Parhaimmillaan edellä mainittu toiminta on saanut perheissä aikaan muutosmekanismin tai muutosvoiman. Tutkimustuloksia analysoidessamme huomasimme muutosvoiman toimivan systeemisen teorian ajatusmallin mukaisesti; vaikuttamalla perhesysteemin yhteen osaan vaikutetaan samalla koko perhesysteemiin. Tutkimuksemme olennaisimpia johtopäätöksiä on juuri tämä systeemisen ajattelumallin mukaisesti toimiva perhetyön vaikuttavuus. Kun yksi perhe-elämän osa-alue on alkanut toimimaan paremmin, se on vaikuttanut myös toiseen osa-alueeseen myönteisesti. Systeeminen näkemys perhetyössä tarkoittaa sitä, että perhe katsotaan vuorovaikutusjärjestelmäksi, jossa kukin perheenjäsen vaikuttaa käyttäytymisellään ja ilmaisuillaan toisiin perheenjäseniin ja on samalla itse toisten vaikutusten kohde. Perhesysteemissä toimii ”kaikki vaikuttaa kaikkeen” -periaate. (Rönkkö & Rytönen, 2010, 92.)

Tutkimushaastatteluihin osallistuneiden perheiden kanssa tehty työ oli ollut erilaista tapauskohtaisesti. Konteksti jossa perheet elävät on jokaisella omanlaisensa. Se mikä toimii yhdessä perheessä, ei toimikaan enää toisessa perheessä. Perheet olivat keskenään hyvin erilaisia ja heidän elämäntilanteensa poikkesivat toisistaan monin tavoin.

Vaikka haastatellut perheet olivat keskenään erilaisia, heitä yhdisti se, että perhetyö käynnisti perheissä muutosmekanismin, jonka ansiosta perheet kokivat elämässään tapahtuneen muutoksen. Yksi perhe oli sitä mieltä, että muutos perheessä oli vähäistä. Suurin osa haastateltavista koki, että työntekijöiden käyttämät työmenetelmät edistivät heidän perheessään muutosta. Perhetyön vaikutuksia olivat haastattelun perusteella esimerkiksi päihteiden käytön vähentäminen tai lopettaminen, väkivallan ja riitelyn väheneminen, vuorovaikutuksen ja ilmapiirin paraneminen sekä vanhempien ja lasten yhteisen ajankäytön lisääntyminen. Muutokseksi koettiin myös päivärytmin ja perheen arjen selkiytyminen, parisuhteen ja vanhemmuuden vahvistuminen sekä uusien näkökulmien avautuminen oman perheen tilanteesta.

Työntekijät olivat asiakkaiden mielestä löytäneet perheissä hyvää, vaikka perheenjäsenet itse eivät sitä aina nähneet. Työntekijät ovat olleet heidän mielestään myös kannustavia. Haastateltavat kertoivat, että heidän ei ole tarvinnut esittää työntekijöille mitään, vaan he

ovat saaneet olla rehellisiä. Työn onnistumiselle on tärkeää, että asiakas kokee pystyvänsä olemaan oma itsensä ja rehellinen ja sitä myötä vaikuttamaan työskentelyyn ja menetelmiin. Tärkeää on myös työntekijän ja asiakkaan välinen suhde ja kuinka luottamuksellinen se on.

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy:n perhetyön vaikuttavuutta. Sitä arvioidaksemme haastattelimme viittä eri perhettä teemahaastattelun keinoin kysyen heiltä heidän omia mielipiteitään ja näkemyksiään perhetyöstä. Opinnäytetyömme kysymykset olivat: millaista vaikuttavuutta Raudasmäen Sosiaalipalveluiden Vanamon yksikön perhetyöllä on ollut perheiden ja lasten hyvinvointiin asiakkaiden näkökulmasta tarkasteltuna, millaisia näkemyksiä ja kokemuksia asiakkailla on Raudasmäen Sosiaalipalveluiden työmuodoista ja miten Raudasmäen Sosiaalipalveluiden työmuotoja tulisi kehittää tutkimustulosten perusteella.

Tutkimustuloksena voidaan todeta, että perheet olivat kokeneet hyötynsä perhetyöstä. Suurin osa perheistä totesi perheessä tapahtuneen muutoksia. He kertoivat perheen ilmapiirin parantuneen, vuorovaikutuksen ja perheenjäsenten välisten suhteiden kehittyneen. Haastateltavat totesivat perhetyön tuloksena vanhemmuuden vahvistuneen ja sen myötä lasten hyvinvoinnin parantuneen. Kotiin tehtävää perhetyötä ja dialogista työtettä arvostettiin ja pidettiin vaikuttavana työmuotona. Haastateltavat antoivat myönteistä palautetta luottamuksellisesta asiakassuhteesta ja he olivat tyytyväisiä kannustavaan työotteeseen. Joiltakin tutkimuksessa haastatelluilta RSP:n asiakkailta tuli kielteistä palautetta perhearviointi -menetelmän nimestä ja saman menetelmän työntekijälähtöisestä toteutuksesta. Murosikäisten nuorten kanssa työskentelyssä esiintyi uhmakkuutta työntekijöitä kohtaan. Jotkut asiakkaat kokivat, etteivät olleet päässeet vaikuttamaan työskentelyn tavoitteisiin ja sisältöön. Yksi merkittävä tutkimustulos on asiakkaan osallisuuden varmistaminen perhetyössä. Nämä tutkimustuloksemme olivat samansuuntaisia aikaisempien samasta aiheesta tehtyjen tutkimusten kanssa. Erityisesti asiakkaan osallisuus korostui muissa vaikuttavuustutkimuksissa. Asiakkaalta saatuun näkökulmaan ja osallisuuden tärkeyteen nojaa teoriaosuudessa mm. Sirkka Rousu väitöstutkimuksessaan lastensuojelun tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden tekijöistä sekä perhekuntoutuskeskuksissa tehdyt lastensuojelun perhekuntoutuksen vaikuttavuustutkimukset.

Perhetyön vaikuttavuuden tutkiminen on haastava tehtävä. Vaikuttavuus on moniulotteinen käsite, joka täytyy ymmärtää. Koko työmme tekemisen ajan pohdimme sitä, mitä vaikuttavuus tarkoittaa. Tämä termi alkoi selventyä sitä mukaa kun tutkimustyö eteni ja samalla se, kuinka laaja käsite vaikuttavuus ja sen arviointi on. Teoriaan perehtyminen oli edellytys itse haastatteluiden tekemiselle. Valitsemamme teorian perusteella määritämme vaikuttavuuden arvioinnin olevan asiakkaiden tilanteissa tapahtuneiden muutosten ja työstä saadun palautteen kokonaisarviointia mukaan lukien haastatteluiden perusteella tehdyt työn kehittämisehdotukset. Työn aikana saimme käsityksen siitä, että vaikuttavuus pitää sisällään perhetyön menetelmät, muutosmekanismin asiakkaan omassa yhteisössään sekä tuloksen. Meille tutkijoina avautui vaikuttavuuden olevan perheessä systeeminen tapahtumien ketju, jossa muutokseen johtaneita tekijöitä on vaikea tarkasti määrittää.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme RSP:n perhetyön vaikuttavuudesta saimme vastaukset perheiden haastatteluvastausten analysoinnista. Useimmat kokivat RSP:n työn vaikuttaneen heidän elämäänsä positiivisesti. Haastatteluvastauksista saimme vastauksia myös tutkimusongelmamme toiseen osaan, jossa selvitettiin asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia RSP:n työmenetelmistä. Vastaajilla oli monenlaisia mielipiteitä tähän osioon. Mielestämme haastatteluvastauksia oli tämän tutkimuksen kannalta riittävästi ja ne olivat kattavia. Ensimmäinen ja toinen tutkimuskysymyksemme pohjustaa vastausta kolmanteen kysymykseemme, jonka tarkoituksena oli etsiä kehittämisen kohtia RSP:n työmuotoihin.

Lähtökohtaisesti tämän tutkimuksen yksi haaste oli tutkimuksen tekijöiden asema tutkittavaan kohteeseen. Toinen tutkimuksen tekijöistä työskentelee vastaavana ohjaajana perhetyöyksikkö Vanamossa, jonka työn vaikuttavuutta tutkittiin. Oman työn kriittinen arviointi julkisesti on haastavaa. Toisen tutkijan ulkopuolisuus tasapainotti tätä asetelmaa. Tutkija, joka on täysin ulkopuolinen tutkittavaan aiheeseen nähden, voi kyseenalaistaa aiheensa tuntevan tutkijan käsityksiä ja työtä. Ulkopuolisena voi kysyä hyvinkin yksinkertaisia ja "tavallisia" kysymyksiä, jotka saattavat herättää pohtimaan tutkimuksen aihetta uudesta näkökulmasta. Toisaalta aiheensa tuntevalla tutkijalla on valmiiksi kokonaisvaltainen näkemys asioista ja hän kykenee ehkä hahmottamaan työn tulosten merkittävyyttä pidemmälle kuin ulkopuolinen tutkija. Kävimme erityisesti työn analysointivaiheessa keskustelua RSP:n työstä ja siitä mitä lisäarvoa tutkimus tuo siihen.

Tutkimus on pyritty tekemään niin objektiivisesti kuin se vain on mahdollista. Tavoitteena on ollut saada aidosti vastauksia myös kolmanteen tutkimuskysymykseemme; miten RSP:n perhetyötä tulisi kehittää tulosten perusteella. Tuohon kysymykseen vastaamalla voimme myös selittää tutkimuksen läpi kulkevaa kahta teoriapolkua. Olemme perehtyneet tutkimuksen aikana perusteellisesti vaikuttavuuden arvioinnin teoriaan ja sen tutkimiseen. Samaan aikaan meille on vahvistunut käsitys RSP:n perhetyön teoreettisen viitekehyksen olevan systeemisessä perhetyön ajattelumallissa. Nämä kaksi asiaa tulisi tiedostaa jatkosakin osana perhetyön menetelmiä. Asiakkaan osallisuus työskentelyprosessin aikana työskentelyn suunnitteluun ja arviointiin on tämän tutkimuksen yksi tärkeimmistä johtopäätöksistä perhetyön kehittämiseen. Jo työn varhaisessa vaiheessa asiakkaan osallisuus tulisi nivoa konkreettisesti työskentelyyn. Tällä tavoin työ tulee entistä vaikuttavammaksi, koska osallisuuden lisääntyessä asiakas ottaa enemmän vastuuta tulevasta muutoksestaan. Toinen tutkimuksemme myötä esittämämme kehittämiskohde on systeemisen ajattelun syventäminen RSP:n perhetyössä.

Vaikuttavuuden osoittamiseksi teorioidemme perusteella tarvitaan käsitteiden hallinnan ja hyvän, nykyaikaisen johtamisen lisäksi myös monipuolisen tiedon keruuta sekä moniäänistä tiedon arviointiprosessia. Vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arvioinnilla on keskeinen tehtävä nykyaikaisen organisaation toiminnan ohjauksessa ja johtamisessa. Tuloksellisuus tarkoittaa Sirkka Rousun mukaan onnistumisen arvioimista; tuloksellisuus voidaan kääntää arkikielelle sanaksi onnistuneisuus. Tuloksellisuuden arvioinnilla tarkoitetaan sitä kokonaisjärjestelmää, jolla organisaatiossa tehdään päätelmiä organisaation onnistumisesta perustehtävässään ja tavoitteissaan. Tuloksellisuuden arvioinnin perusteella organisaatiolla on mahdollisuus parantaa toimintaansa muun muassa osaamisen kehittämisen, tehtävien uudelleenorganisoinnin ja asiakaspalvelun kehittämisen alueella. Arvioinnilla on käyttöä myös koko organisaation ohjaamisessa ja johtamisessa.

Olellainen asia edelleen on se, minkälaiseen tietoon pohjautuen lastensuojelutyötä ohjataan, mihin tietopohjaan perustuen organisaation toimintasuunnitelmiin liittyvät mahdolliset tavoitteet asetetaan, minkälaisia strategioita ja visioita sekä ennakoiteja tulevista kehi-

tyssuunnista voidaan rakentaa ja kuinka lastensuojelun johtaminen ja toiminnan kehittäminen onnistuvat nykyisen tiedonkeruun pohjalta. Näiden asioiden pohtiminen on tärkeää organisaation kehittämisessä. Vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta ei ole olemassa ilman sen arviointia. Tuloksellisuus on osoitettava ja tehtävä näkyväksi arvioinnin eri keinoin. Arvioinnin onnistumiseksi on koottava tietoa, analysoitava se ja tehdä siitä johtopäätökset. Arviointijärjestelmä on menetelmien ja käytäntöjen kokonaisuus, jolla organisaatio tunnistaa arvioitavat alueet ja kohteet sekä arvioinnin tarkoituksen ja merkityksen osana organisaation toimintajärjestelmää. Tässä on yksi RSP:n ajankohtainen kehittämialue. Raudasmäen Sosiaalipalveluissa voitaisiin jatkaa tutkimustamme esimerkiksi kehittämistehtävän muodossa juuri vaikuttavuuden arvioinnin tulosten hyödyntämisessä työn kehittämisessä.

Vaikuttavuuden arviointi lastensuojelussa ja erityisesti sen mittaaminen on haasteellista ja vaihtoehtoja vaikuttavuuden arvioinnin mittaamiselle on lukemattomia määriä. Tärkeintä on löytää sopivin vaihtoehto juuri asiakasprosessissa toteutettavaksi. Tutkimuksessamme halusimme kuulla asiakkaiden omaa ääntä ja mielipidettä asioista. Heillä on jokaisella näkemys tehdystä työstä. Vaikutuksia voidaan arvioida yleensä vasta palvelutilanteiden jälkeen ja yleensä vaikutus ilmenee jonkinlaisena muutoksena asiakkaiden tilanteessa. Tutkimuksessamme arvioimme tehtyä työtä jälkepäin ja selvästi kyettiin osoittamaan, että useiden asiakkaiden elämässä oli tapahtunut muutosta positiiviseen suuntaan. Asiakkaan tilanteessa tapahtuneen muutoksen tunnistaminen on tärkeä osa vaikuttavuuden arviointia.

Vaikka kyettäisiinkin osoittamaan, että palveluprosessi sai aikaan halutun suuntaisen muutoksen, on mietittävä, onko työntekijöillä ja asiakkailta ollut aina juuri sama käsitys siitä mitä tavoitellaan ja miksi. Onko esimerkiksi työntekijällä ja asiakkaalla yhteinen näkemys siitä, mikä on esimerkiksi lapsen etu? Olisimme ehkä voineet teemahaastattelussa kysyä vanhemmilta joitakin eettisiä ja moraalisia mielipiteitä liittyen esimerkiksi lapsen etuun, vanhemmuuteen tai perhetyöhön.

Eräässä haastattelussamme tuli esille se, että perheen toinen vanhempi ei oikein tiennyt, mitä joillakin työmuodoilla tavoiteltiin eikä ilmeisesti ollut ottanut asiaa lainkaan puheeksi. Hän myös arvioi sillä hetkellä perhetyön vaikuttavan negatiivisesti perheeseen. Asiakkaan

ja työntekijän välinen vuorovaikutus ja yhteinen ymmärrys työn tavoitteista ovat tärkeää oikeanlaisen avun antamiseksi ja parhaan hyödyn saamiseksi. Tällaiseen dialogiseen työotteeseen on syytä jatkossakin kiinnittää huomiota. Se on tutkimuksen tärkeää antia RSP:n työn kehittämistä ajatellen. Vaikka sosiaaalialalla työskentelevät ammattilaiset ovat konkreetta selviämään vaikeistakin vuorovaikutustilanteista, tässä asiassa varmasti jokaisella on ikuista opiskeltavaa.

Tutkimuksemme teoriaosuudessa mm. Sirkka Rousu ja Tarja Penninkangas korostavat asiakkaalta saadun tiedon tärkeyttä yhteiskunnallisen tason vaikuttavuuden osoittamisessa. Vaikuttavuuden arvioinnin tärkein vaihe on tunnistaa ja määrittää sosiaaliset ongelmat ja palveluja tarvitsevat kohderyhmät. Kuinka osaamme määrittää tarkasti sosiaalisen ongelman ja kenen oikeudella? Riittääkö yleinen, yhteiskunnassa määritelty käsitys sosiaalisesta ongelmasta? Vaikka tiedämme, että esimerkiksi väkivaltaan perheessä saadaan apua tietyillä menetelmillä ja keinoilla, aina täytyisi muistaa alituinen eettinen ja moraalinen pohdinta siitä, mikä on hyvää tai huonoa ja miksi. Tapauskohtaisen vaikuttavuuden kautta löydetään myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden avainasiat. Tämä on oleellinen osa lasten ja vanhempien kanssa tehtävässä työssä; yhteisö tai perhe on osa yhteiskuntaa ja niiden parissa tehtävä työ on vastuullista ja laajasti vaikuttavaa.

Myös Tarja Pösö viittaa yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen normien ja moraalikäsitteiden pohdinnan kautta. Lastensuojelussa on aina kyse yhteisön toiminnasta ja reaktiosta. Tutkimuksemme myötä korostamme systeemiteoreettista näkökulmaa, jonka mukaan on virhe tarkastella lasta etuineen, oikeuksineen ja näkökulmineen irrallisena sosiaalisesta järjestelmästä, koska kukaan ei ole riippumaton ympäristöstään. Lastensuojelussa tulisi tarkastella laajemmin nykyisen yhteiskunnan ja eri yhteisöjen sosiaalisia normeja ja moraalisia odotuksia; mitä on hyvä vanhemmuus, mitä on lapsen etu ja kuka ne määrittää. Kuka määrittelee huolen? Perhetyöhön kuuluu alituinen eettinen pohdinta siitä, miten määritetään riittävä vanhemmuus, lapsen etu, turvalliset kasvuolosuhteet ja muut "termit". Tätä pohdintaa käydään aina tapauskohtaisesti jokaisen RSP:n asiakasperheen kanssa heidän omassa kontekstissaan ja sitä teimme myös koko tutkimustyömme ajan.

Tutkimuksen tekeminen lisäsi ammatillista kasvuamme ja se onkin ollut työmme parasta antia. Perheissä tilanteiden syiden ja seurausten hahmottaminen on opettanut pohtimaan asioita monesta eri näkökulmasta. Vaikuttavuuden ymmärtäminen on avannut käsitystä siitä kuinka vähän oikeastaan tiedämme asioista ja siitä kuinka paljon haluaisimme tietää enemmän. Oma tietämys perustuu oletuksiin ja opittuihin asioihin; opinnäytetyö opetti suuntaamaan ajattelua kriittiseen ja erityisesti eettiseen suuntaan. Eettisten ja moraalisten pohdintojen myötä asiat saivat myös yhteiskunnallisen merkityksensä; mikä on hyvää tai hyväksyttävää? Mitä tavoittelemme tutkiessamme lastensuojelutyötä?

Työstämme on hyötyä työn tilaajan lisäksi lastensuojelun perhetyön vaikuttavuudesta kiinnostuneille niin opiskelijoille kuin ammattilaisille. Jatkotutkimusehdotuksia tämän aiheen parista voisi olla sosiaalityöntekijöiltä ja muilta tilaajilta kysyttävät mielipiteet työn onnistumisesta. Myös perheen lähiverkoston näkemykset olisivat asiakkaiden ohella mielenkiintoisia. Heiltä voisi kysyä miten he näkevät asiakkaan tilanteen muutoksen ja sitä mikä siihen on vaikuttanut. Asiakkailta voisi kysyä heidän näkökulmaansa osallisuuteen perhetyön eri vaiheissa. Myös lasten näkemyksiä osallisuudesta voisi tuoda uusia näkökulmia aiheeseen.

Vaikuttavuuden arviointi on sosiaalialalla nykypäivää ja sitä tehdään monissa eri yrityksissä ja organisaatioissa. Jokainen haluaa tuoda työnsä “näkyväksi” sen vaikuttavuutta arvioimalla. Mittareita ja toimintatapoja on varmasti erilaisia ja meidän työmme tuotti niiden joukossa omanlaisensa tuloksen.

LÄHTEET

- Bentovim, A. & Bingley Miller, L. 2001. The Family Assessment - Assessment of family competence, strengths and difficulties. Published by Pavilion Publishing. Brighton.
- Bridges, W. 1996. Transitions. Making Sense of Life's Changes. Nicholas Brealey Publishing. Lontoo.
- Dahler-Larsen, P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt. Menetelmä-käsikirja. Stakes. Helsinki.
- Heino, T. 2007. Keitä ovat lastensuojelun uudet asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Työpapereita 30/2007. STAKES, Helsinki.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämistyölle. Työpapereita 9/2008. STAKES, Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi - Perhetyön arkea. Bookwell Oy. Helsinki.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. taitto ja paino: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Toim. Risto Heikkinen.
- Kankkunen, M. & Kivimäki, M. 2012. Asiakaslähtöinen kuntouttavan perhetyön malli. Lastensuojelun avohuollon tukitoimi laitoksessa. Opinnäytetyö, Sosiaalialan koulutusohjelma. Mikkelin ammattikorkeakoulu
- Laakso, R. 2012. Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. (25-42) Teoksessa Forsberg, H. & Autonen- Vaaraniemi, L. (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.
- Laatukäsikirja. 2012. Raudasmäen Sosiaalipalvelut Oy
- Luolavirta, V. & Moilanen, E. 2012. Vanhempien kokemuksia vanhemmuuden tukemisesta Nuorten Ystävien perhekuntoutuksessa. Opinnäytetyö, Sosiaalialan koulutusohjelma. Oulun seudun ammattikorkeakoulu
- Meklin, P. 2001 Internet- lähde:
http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65646/tulos_normi_tilivelvollisuus_2001.pdf?sequence=1
- Meklin, P. 2002. Valtiontalouden perusteet. 4. uudistettu painos (1.painos 1991) . Hallinnon kehittämiskeskus. Edita Prima Oy. Helsinki.

Mäkelä, M. 2009. Dialoginen työmenetelmä. Lastensuojelun verkostopalaverikäytännön analyysi. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Paasio, P. 2006. Internet-lähde:

http://www.mv.helsinki.fi/home/hsimola/Laadunav%20pol%20vaikutukset%20ss66_80%2006.pdf

Pawson, R. & Tilley, N. Realistic Evaluation. Sage Publications, London 1997.

Penninkangas, T. 2012. Lastensuojelu osana lapsuutta. Asiakkaiden näkemyksiä lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikuttavuudesta. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutuksen arviointi ja tuloksellisuus. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K.(toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy.

Pösö, T. 2012. Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. (75-94) Teoksessa Forsberg, H. & Autonen- Vaaraniemi, L. (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Rinne, R. (toim.) 2006. Perhearviointiopas – Perheen voimavarojen, vahvuuksien ja vaikeuksien arviointimenetelmä. Suomen Mielenterveysseura r.y. Psykoterapiataitojen Instituutti. Helsinki.

Rousu, S. & Holma T. 2004b. Lastensuojelupalvelujen onnistumisen arviointi. Lasso-hanke. Suomen Kuntaliitto. Kirjapaino Oma OY. Jyväskylä.

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Kuntatalon paino. Helsinki.

Rönkkö, L & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. WSOYpro Oy. Helsinki.

Suhonen, A. Vaikuttavuuden arviointi lastensuojelun sosiaalityön avohuollossa. Lastensuojelun Tieto-hanke. 2008.

Sinkkonen, M. 2008. Sosiaalipalvelujen vaikuttavuuden arvioinnista. Hallinnon tutkimus. 1/2008, 18-34.

Tuokkola, K. 2009. Pakosta mahdollisuus. Arviointitutkimus Lausteen perhekuntoutuskeskuksen perheiden arviointi- ja kuntoutuspalveluista. Sosiaalikehitys Oy.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Tammi.

Väisänen, L., Niemelä, M., Suua, P. 2009. Sanat työssä. Vuorovaikutus ammattitaitona. Helsinki: Kirjapaja.

TEEMAHAASTattelun kysymyksiä:

1. Mikä oli perheen tilanne ennen perhearviointia/perhekuntoutusta/perhetyötä?

2. Mitä tavoitteita työlle asetettiin?

- toteutuivatko tavoitteet?
- miksi?
- miksi ei?

3. Tapahtuiko perheen elämäntilanteessa muutosta?

- millaisia muutoksia?

4. Onko perheen elämänlaatu parantunut? Kuvaile tilannetta.

- mikä on vaikuttanut?
- miten on vaikuttanut? / miten se näkyy?
- mikä muu on vaikuttanut?

5. Mitä hyvää perhetyössä oli?

- auttoiko se perheen / perheenjäsenten voimaantumisen?

6. Mitä olisi pitänyt tehdä toisin?

- miten olisi pitänyt toimia?